

บทที่ 4

ผู้หญิงมอแกน กับ “ความทุกข์ที่ไม่อยากพูดถึง?”

บทก่อนหน้านี้ ฉันได้ข้อสรุปที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ “สาธารณภัย” ในบริบทนี้ตามความหมายของรัฐไทยมีขอบเขตเพียงความเสียหายของระบบเศรษฐกิจของประเทศซึ่งเป็น “ความทุกข์ทางวัตถุ” ที่เชื่อมโยงอยู่กับการหายไปของรายได้ที่จะได้รับจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเท่านั้นและเป็นความทุกข์ประเภทที่มีหลักฐานบ่งชี้ให้เห็นถึงขนาดของความเสียหายได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการพังทลายของตึก อาคารของโรงแรม แรงงานตกงานซึ่งสามารถประเมินค่าความเสียหายเป็นตัวเลขอย่างมีความเชื่อมโยงกับมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศหรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า เป็นความทุกข์ที่ใครๆ ก็เห็นได้ด้วยตาและใครๆ ก็พูดถึง แต่ขณะเดียวกันก็พบว่า การจำกัดขอบเขตคำว่า “สาธารณภัย” ให้เหลือเพียงแค่มิติทางเศรษฐกิจก็ทำให้ที่ทางสำหรับความทุกข์ที่เชื่อมโยงกับมิติอื่นๆ ถูกเบียดขับจนดูเสมือนว่า ความทุกข์ที่วางอยู่บนฐานความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบต่างๆ ของมนุษย์ด้วยกันเป็นเรื่อง “ส่วนตัว” ระดับปัจเจกที่แม้แต่เจ้าของเรื่องราวเองก็ “ไม่อยากพูดถึง” โดยเฉพาะปัจเจกที่ถูกจัดวางให้ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่มีความแนบชิดกับ “ภาวะความเป็นชายขอบในพหุมิติ” อย่างกรณีผู้หญิงมอแกน

เรื่องราวของบทนี้ฉันจะกล่าวถึงประสบการณ์อารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงมอแกนที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักซึ่งในที่นี้หมายถึง “ลูก” และ “พ่อแม่” เป็นสำคัญ นับแต่วินาทีแห่งการหนีตาย การตามหาความความรู้สึกที่ถูกพรากไปโดยที่ฉันต้องการวิเคราะห์ให้เห็นว่า ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมตรงชายขอบในพหุภูมินั้น เป็นเงื่อนไขอย่างไรต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงมอแกนเหล่านี้ ท่ามกลางปฏิบัติการของรัฐไทยที่วางอยู่บนฐานความเชื่อด้วยวิทยาศาสตร์ที่ปฏิเสธเรื่องราวของอารมณ์ความรู้สึกเป็นสำคัญ ฉันได้ตั้งข้อบทนี้ว่า ผู้หญิงมอแกน กับ “ความทุกข์ที่ไม่อยากพูดถึง?” เพราะฉันมีความเชื่อเบื้องต้นว่า มีเงื่อนไขทางสังคมบางอย่างอยู่เบื้องหลังของ “ภาวะไม่อยากพูดถึง” จนทำให้หลายๆ เรื่องราวโดยเฉพาะประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงที่มีกระบวนการทางสังคมทำให้กลายเป็นเรื่อง “ส่วนตัว” หรือไม่ก็เป็น “เรื่องธรรมดา” “เรื่องธรรมดา” ที่ไม่ว่าผู้หญิงคนไหนก็ต้องเผชิญกับเรื่องราวแบบนี้ใครๆ

4.1 ผู้หญิงมอแกน: ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่ต้อง “มองให้เห็น”

4.1.1 “สินามิ”: ใครอาจรู้ล่วงหน้า-ใครจะไม่อาจรู้ล่วงหน้า?

ขณะที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยโดยรวมกำลังย้อนกลับพูดถึง ความรู้สึกผิดที่ไม่ยอมรับต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านภัยพิบัติธรรมชาติซึ่งวางอยู่บนฐานการคิดคาดการณ์ของกระบวนการวิทยาศาสตร์ที่เผยแพร่สู่สาธารณชนเมื่อปี 2541 ว่า จะเกิดคลื่นสินามิขึ้น ณ ฝั่งทะเลอันดามันของประเทศไทยนั้น สังคมย่อยอย่างชาวมอแกนก็มีเรื่องเล่าที่ประกอบไปด้วยเรื่องราวในอดีตและคำทำนายว่า “ในอนาคต” จะเกิดคลื่นยักษ์ด้วยเช่นกัน นั่นคือ ชาวมอแกนเล่าต่อๆ กันมาว่า เคยเกิดคลื่นขนาดใหญ่หรือที่ชาวมอแกนเรียกว่า “นามัดอาคะ” (คลื่นยักษ์) หรือ “นามัดนุบน” (คลื่นและน้ำท่วม) ที่ทำให้บ้านเรือนของชาวมอแกนเสียหายแล้ว และอาจเกิดขึ้นอีก แต่ไม่มีใครคาดเดาได้ว่าจะเกิดขึ้นอีกเมื่อไร ขณะเดียวกัน ชาวมอแกนก็เชื่อว่า หากจะมีเหตุร้าย เหล่าบรรพชนที่ชาวมอแกนศรัทธาจะบอกกล่าวให้รู้ล่วงหน้า เพื่อที่จะหาหนทางป้องกัน ดังเช่นภัยร้ายครั้งนี้ที่มีการบอกกล่าวจากเหล่าบรรพชน แต่ทั้งสองกรณีก็ทำให้เห็นว่า ไม่ว่าวิทยาศาสตร์หรือความเชื่ออื่นใด ก็ไม่อาจทำนาย/คาดการณ์ความไม่แน่นอนของธรรมชาติได้อย่างแม่นยำเช่นกัน ผู้นำทางพิธีกรรมชาวมอแกน คนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า

“ก่อนเกิดสินามิ “พ้อตาหินกอง”¹ ห่มขาวนุ่งขาวมาเข้าฝันแล้วบอกว่า บ้านเราจะเป็นคลื่น คอยแลตะ (คุนะ) ระวัง แลตะ (ไวันะ) เท่านั้นแหละ แถบบอกว่า แกต้องไป แต่ว่าหวางเหวิด (กังวลและห่วงใย) เด็กๆ ฉาน (ฉัน) ก็ถามว่าไปไหน แกว่าขึ้นไปอยู่ที่เกาะปลิงใหญ่นั้น ไม่จม ส่วนเกาะปลิงเล็กนี่จม... แต่เขาไม่ได้บอกว่า จะเกิดขึ้นวันไหน” (สัมภาษณ์ประเสริฐ นาวารักษ์, กรกฎาคม 2553)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งวิทยาศาสตร์และความเชื่อเฉพาะกลุ่มจะไม่อาจบอกถึงความแน่นอนของธรรมชาติได้ทุกแง่มุม แต่หากพิจารณาในแง่ของโอกาสการเข้าถึง “ความรู้” ชุดดังกล่าวในบริบทความเชื่อของชาวมอแกนแล้ว ฉันทิพบว่า โอกาสการรับรู้การเตือนเหตุร้ายล่วงหน้า นั้นวางอยู่บนฐานความเชื่อของชาวมอแกนที่ว่า ผู้ชายเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำทางพิธีกรรม ซึ่งสามารถติดต่อกับวิญญาณของเหล่าบรรพชนมอแกนได้ (ซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้ว) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อดังกล่าวกลายเป็นข้อจำกัดโอกาสของผู้หญิงมอแกนที่จะเข้าถึง “ความรู้” ซึ่งเชื่อมโยงกับภาวะความทุกข์ด้วยเรื่องการเตือนภัยล่วงหน้าที่มีความเกี่ยวข้องกับวิญญาณเหล่าบรรพชนที่พวกเขามีความศรัทธาและอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อจำนวนผู้รอดชีวิตเพศหญิงเพศชายชาวมอแกนด้วยเช่นกัน แม้ว่าจะไม่มีสถิติการเสียชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลแบบแยกเพศก็ตาม

¹ วิญญาณบรรพชนของชาวมอแกนที่สถิตอยู่ที่บริเวณใกล้ๆ เกาะพระทอง อ.คุระบุรี จ.พังงา

4.1.2 “เข้าวันนั้น”: ตำแหน่งแห่งที่ ณ วันแห่งการพลัดพรากจากกัน

“เข้าวันนั้น” ซึ่งหมายถึง “วันอาทิตย์ที่ 26 ธันวาคม ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย” กล่าวคือ วันที่ชาวมอแกนในกลุ่มบ้านนี้ต้องพลัดพรากจากคนที่รักและห่วงใย และสูญเสียทุกอย่าง เพราะนอกจากคลื่นสึนามิที่โถมกระหน่ำถึง 3 ลูกได้กวาดเอาสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวทั้งบ้านเรือน เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือประกอบอาชีพและสัตว์เลี้ยงต่างๆ ไปด้วยแล้ว ชาวมอแกนกลุ่มบ้านนี้ต้องสูญเสียและพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักมากถึง 42 คน แยกออกได้เป็น เพศหญิง 15 คน เพศชาย 11 คน เด็กเสียชีวิตถึงจำนวน 12 คน² เพศชาย 11 คนและเพศหญิง 1 คน และมีผู้หญิงมอแกนในกลุ่มบ้านนี้อีก 4 คนที่ต้องพลัดพรากจากลูกของเธอโดยปราศจากการรู้ลา ขณะเดียวกันก็มีผู้หญิงมอแกนอย่างน้อย 1 คนที่เธอต้องสูญเสียพ่อแม่พร้อมๆ กับการพลัดพรากจากลูกๆ ของเธอ และตำแหน่งแห่งที่ของพวกเธอก็ยังคงเป็นตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่ถูกจัดวางอย่างแนบชิดกับ “ความเป็นคนชายขอบในพหุมิติ” ทั้งมิติชาติพันธุ์คนกลุ่มน้อย ความเป็นเพศ ความเป็นคนจนและความเป็นแรงงานชายขอบ

1. วันนั้นตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ: “วันกินวัด” และ “วันหาปลาหาหอยที่หน้าหาด”

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า ทุกวันขึ้น 8 ค่ำและ 15 ค่ำตามปฏิทินทางจันทรคติ เป็นวันที่ชาวมอแกนไป “กินวัด” ตามวัดต่างๆ ตามประเพณีของชาวมอแกน วันนั้นเด็กๆ รวมถึงลูกๆ ของ “แอม” และลูกสาวคนโตของ “กอบ” ดิฉันสองแถมไม่ไป “กินวัด” กับแม่เฒ่าคุณและแม่เฒ่าหนึ่งที่วัดแห่งหนึ่งย่านตลาดเก่าในเมืองตะกั่วป่า ส่วนลูกชายคนเล็กของ “พวง” และเด็กๆ อีกส่วนหนึ่งไป “กินวัด” ที่สำนักสงฆ์ใกล้บ้าน นอกจากนี้แล้ววันนั้นเป็นวันอาทิตย์ เด็กๆ ไม่ต้องไปโรงเรียนจึงวิ่งเล่นในบริเวณหมู่บ้าน และและที่สำคัญคือ วันขึ้น 15 ตามปฏิทินทางจันทรคติยังเป็นวันที่เหมาะแก่การหาหอยตรงโขดหินริมทะเลและการหาปลาหน้าหาด เพราะน้ำทะเลมีลักษณะเป็น “น้ำเป็น” น้ำทะเลลดลงตั้งแต่เช้าและน้ำจะขึ้นช้ากว่าวันอื่นๆ แต่วันนั้นผู้หญิงมอแกนส่วนใหญ่ของกลุ่มบ้านนี้ไม่ได้เดินทางไปเจาะหอยดิบที่โขดหินหน้าหาดเช่นที่ผ่านมา มีเพียงเด็กๆ บางคนรวมถึงลูกๆ ทั้ง 3 คนของ “กอบ” และลูกชายทั้งสองคนของ “นวล” ที่เล่นน้ำที่ริมทะเลด้านหลังของหมู่บ้านใกล้ๆ กับพ่อเฒ่าแม่เฒ่าซึ่งกำลังวางกั๊ดจับปลาสำหรับเป็นอาหารของวันนั้น ส่วนลูกชายวัย 18 ปีของ “พูน” ซึ่งอาศัยอยู่กับแม่เฒ่าจากอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ชวนกันไปเจาะหอยดิบที่โขดหินหน้าหาดนางทองใกล้ๆ กับหาดเขาหลักไม่ห่างจากหมู่บ้านที่เธออาศัยอยู่มากนัก และนับแต่ “วันนั้น” หน้าหาดแห่งนี้จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวทั้งความสุขและความโศกเศร้าในเวลา

² รายชื่อเด็กอีก 4 คนไม่ปรากฏ และไม่นับรวมเด็กที่เสียชีวิตในครรภ์

เดียวกันโดยเฉพาะ “นวล” เพราะเธอต้องสูญเสียลูกชายทั้ง 2 คนและพ่อแม่ของไปพร้อมๆ กัน (ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวถึงในบทที่ 5)

2. “วันอาทิตย์”: วันพักผ่อนอยู่บ้านของ “พวง” “พูน” และ “แอม”

นอกจากนี้ “เช้าวันนั้น” คือ วันหยุดพักผ่อนของ “พวง” และเพื่อนบ้านอีกหลายๆ คน เป็นวันพักผ่อนที่พวกเธอชักชวนกันตั้งวงไฟจ๊อดเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดและความเหนื่อยล้าจากการทำงานติดต่อกันมา 6 วัน ส่วน “แอม” ซึ่งกำลังตั้งท้องได้ 4 เดือนนั่งคุยกับแม่เผ่าวัย 60 กว่าปีอยู่ใต้ถุนบ้าน ขณะที่ “พูน” ใช้ช่วงเวลาดังกล่าวปิดกวาดบ้านเรือนของเธอ และเสียงเตือนจากเพื่อนบ้านและเด็กๆ ในหมู่บ้านว่า “คลื่นมา” ก็ได้ทำให้วิถีของชีวิตในวันนั้นตื้นทรนทอย่างทันที จนกระทั่งเมื่อคลื่นขนาดใหญ่เคลื่อนตัวเข้ามาใกล้ “พูน” ซึ่งบ้านอยู่ตอนท้ายของหมู่บ้าน จึงรีบวิ่งหนีมุ่งหน้าสู่ถนนเพชรเกษมด้านหน้าของหมู่บ้าน เธอจึงสัมผัสเพียงปลายของคลื่นสึนามิ แต่ “แอม” และ “พวง” ซึ่งไม่มีโอกาสแม้แต่จะวิ่งหนีเพราะตำแหน่งที่เธออยู่นั้นไม่อาจมองเห็นคลื่นได้ชัดเจน คลื่นขนาดใหญ่ที่เคลื่อนตัวด้วยความแรงจึงเข้ามาประชิดตัวพวกเธออย่างรวดเร็วโดยที่พวกเธอไม่รู้ล่วงหน้า คลื่นจึงซัดพาเธอไปตกอยู่ในขุมเหมืองร้างด้านหน้าของหมู่บ้าน

3. “วันทำงาน”: ของแรงงานชายขอบ “กอบ” “นวล”

แต่สำหรับ “กอบ” และ “นวล” สองพี่น้องแล้ว แม้ว่า “เช้าวันนั้น” จะเคยเป็นวันหยุดพักผ่อนของพวกเธอก็ตาม แต่ “วันนั้น” สถานะ “แรงงานชายขอบ” ที่มีสภาพการทำงานแบบไม่มีวันหยุดที่แน่นอนทำให้พวกเธอยังคงสวมบทบาทการเป็นแรงงานรับจ้างรายวันเช่นวันก่อนๆ เธอทั้งสองคนเป็นคนดูแลสนามหญ้าและเก็บเศษขยะบริเวณหาดทรายริมทะเลบริเวณด้านหน้าของรีสอร์ทซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลย่านแหลมปะการังห่างจากหมู่บ้านของเธอพอสมควร วันนั้นพวกเธอไปทำงานเพื่อสะสมงานรับเหมาที่คั่งค้างให้เสร็จและรับค่าจ้างสำหรับการทำงานตลอด 1 สัปดาห์จากนายหัวเจ้าของรีสอร์ทริมทะเลและยังเป็นวันที่ “กอบ” กำลังจะก้าวไปสู่การเป็นพนักงานประจำของรีสอร์ทแห่งนั้น เพราะ “เช้าวันนั้น” เธอเพิ่งได้รับชุดพนักงานรีสอร์ทสำหรับใส่ไปทำงานในวันพรุ่งนี้ แต่แล้วเมื่อเสียงที่พวกเธอไม่คุ้นเคยก็ดังขึ้น น้ำทะเลกำลังเหือดแห้งไปอย่างรวดเร็วอย่างที่พวกเธอไม่เห็นมาก่อน ก็ทำให้บทสนทนาของกลุ่มเพื่อนร่วมงานจากหมู่บ้านเดียวกันกับพวกเธอต้องหยุดลง เพราะจลจลกับเสียงที่คุ้นหูแต่ไม่คุ้นเคยและภาพที่แปลกตา แต่พวกเธอก็มิได้เฉลียวใจต่อความเปลี่ยนแปลงนั้นแต่อย่างใด จนกระทั่งพวกเธอมองเห็นการเคลื่อนตัวของน้ำทะเลที่พุ่งขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ซึ่ง ณ วินาทีนั้น พวกเธอตั้งใจที่จะวิ่งขึ้นไปหลบคลื่นบนอาคาร 3 ชั้นของรีสอร์ท แต่พนักงานของรีสอร์ทดังกล่าวไม่ยอมให้ขึ้นไปเพราะเกรงว่า อาคารของรีสอร์ทอาจพังลง

มาได้เช่นกัน พวกเธอจึงรีบวิ่งขึ้นไปตามถนนมุ่งหน้าสู่ถนนเพชรเกษมซึ่งเป็นเนินเขาสูง ระหว่างทางพวกเธอก็ถูกคลื่นยักษ์ลูกที่ 2 พัดไปติดอยู่บนยอดของคันมะพร้าวระหว่างทางที่กำลังวิ่งไปหนีคลื่น แต่ในที่สุดพวกเธอก็รอดชีวิต

4.1.3 ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของเช้าวันนั้น สำคัญอย่างไร

แม้ว่าธรรมชาติไม่ได้เลือกที่จะคร่าชีวิตคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะก็ตาม แต่เนื่องจากว่า ด้วยวิธีการตั้งถิ่นฐานเรือนของชาวมอแกนจะมีความผูกพันใกล้ชิดกับระบบนิเวศน์ริมทะเลนั้น ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจทั่วๆ ไปว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมอแกนมีโอกาที่จะเผชิญกับความโหดร้ายของคลื่นสึนามิเหมือนกัน โดยเฉพาะ ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของผู้หญิงมอแกนที่ถูกพันเอาไว้กับ “ภาวะความเป็นชายขอบในพหุมิติ” นั้นเชื่อมโยงกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของผู้หญิงมอแกนใน “เช้าวันนั้น” ด้วย โดยเฉพาะวิถีชีวิตริมทะเลซึ่งเป็นทั้ง “แหล่งที่อยู่อาศัย” และ “แหล่งอาหาร” แหล่งงานของผู้หญิงมอแกน

ในที่นี้ฉันอยากที่จะชวนย้อนกลับไปทบทวนความคิดความเชื่อที่ว่าด้วยการแบ่งงานกันทำทางเพศทั้งภายในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะด้วยเช่นกันว่า กรอบความคิดความเชื่อดังกล่าวสัมพันธ์อย่างไรกับวิถีชีวิตริมทะเลของผู้หญิงมอแกนเหล่านี้ ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ว่างานศึกษาขององค์กรผู้หญิงแห่งหนึ่ง ชี้ให้เห็นว่า กรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศภายในครอบครัวกำหนดให้ผู้หญิงมอแกนมีบทบาทในการเก็บหาและจัดเตรียมอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว รวมถึงบทบาทการดูแลลูกและการดูแลบ้านเรือนนั้น มีผลต่อการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงด้วย ทำนองเดียวกับตำแหน่งเช้าวันนั้นของผู้หญิงมอแกนริมทะเลอันดามันที่ถูกโยงไว้ด้วยการแบ่งงานกันทำทางเพศ กล่าวคือ ตามความเชื่อความศรัทธาที่มีเหล่าเหล่าบรรพชนที่แสดงออกผ่านธรรมเนียมปฏิบัติว่าด้วยการ “กินวัด” ที่มีส่วนในการจัดวางตำแหน่งภูมิศาสตร์ให้แก่ผู้หญิงมอแกนดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วเช่นกันว่า การ “กินวัด” คือ การไปรับ “อาหาร” ที่วัด ซึ่งโดยกรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศในครอบครัวแล้ว การจัดเตรียมอาหารสำหรับเหล่าบรรพชนและสมาชิกในครอบครัว ก็เป็นบทบาทของผู้หญิงมอแกน แต่เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้บทบาทดังกล่าวถูกจำกัดด้วยกรอบอายุหรือวัย นั่นคือ ณ เช้าวันนั้น มีเพียงเด็กๆ ที่ติดสอยห้อยตามแม่เฒ่าไป “กินวัด” ตามวัดต่างๆ ที่แม่เฒ่าคุ้นเคย

ส่วนผู้หญิงวัยแรงงานส่วนใหญ่เริ่มปรับตัวไปตามระบบการจ้างงานในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในวันนั้นของพวกเธอจึงเชื่อมโยงกับสถานะ “แรงงานชายขอบ” ซึ่งจะพบว่า ด้วยกรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศในพื้นที่สาธารณะนั้นทำให้ลักษณะงานของผู้หญิงมอแกนโดยส่วนใหญ่จะเป็นงานบริการต่อเนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งกำหนดให้

ตำแหน่งของพวกเธอในวันนั้นอยู่ที่รีสอร์ท หรือ ร้านอาหาร บริเวณชายหาด ดังนั้นตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของผู้หญิงมอแกนในวันนั้นจึงมีความเสี่ยงต่อภัยจากคลื่นสึนามิมากกว่าผู้ชายที่มีโอกาสการเลือกงานที่มีความเสี่ยงคลื่นสึนามิน้อยกว่า เช่น การรับจ้างถางหญ้าในสวนยางพารา สวนปาล์มซึ่งส่วนใหญ่อยู่บนภูเขาสูงกว่าที่ความสูงของคลื่นสึนามิ

ยังกล่าวได้อีกว่า กรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศทั้งภายในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะนั้นก็มีความเชื่อมโยงกับการสร้างพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้หญิงเพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำบทบาททางเพศของพวกเธอด้วยทั้งในรูปแบบของการตั้งวงไฟซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการใช้แรงกายทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์ และการจัดกลุ่มพูดคุยถามไถ่สารทุกข์สุขดิบบริเวณใต้ถุนบ้านที่ตั้งอยู่ไม่ห่างจากริมทะเล หรือการจัดกลุ่มพูดคุยบริเวณริมทะเลหน้ารีสอร์ท

เพราะฉะนั้น ฉันจึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าคลื่นสึนามิในเช้าวันนั้น จะไม่ได้เลือกที่คร่าชีวิตเพศใดเพศหนึ่งก็ตาม แต่โดยตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่มีสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อการกำหนดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์แล้วนั้น จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ผู้หญิงมอแกนมีความเสี่ยงต่อการเผชิญกับความโหดร้ายของคลื่นยักษ์ที่มากกว่าผู้ชาย

4.2 ผู้หญิงมอแกน: “คน” หรือแค่ “คนชายขอบ” ที่ไร้ค่า ณ วินาทีแห่งการเอาชีวิตรอด

4.2.1 “รอดชีวิต” แต่ยังไร้ค่า

ณ วินาทีแห่งการหนีตายคงไม่มีใครคาดคิดว่าความสงสัยเรื่องความรักที่เพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมเดียวกันมีแก่กันมีจริงหรือไม่นั้นจะเกิดขึ้นภายในใจของเรา แต่สำหรับผู้หญิงมอแกนกลุ่มหนึ่งกลับพบว่า ณ วินาทีแห่งการหนีความตายนั้น ความสงสัยดังกล่าวเกิดขึ้นภายในใจของพวกเธอ และ คลื่นสึนามิที่เกิดขึ้น “เช้าวันนั้น” เป็นเรื่องพิสูจน์ว่า “ความเป็นชายขอบเชิงพหุมิติ” ที่เกาะเกี่ยวและพันกันเป็นเกลียวแน่นรอบๆ ตัวของพวกเธอจะยังคงตรึงแน่นอยู่กับตัวเธอแม้กระทั่งช่วงเวลาเช่นนั้น และขณะเดียวกันคลื่นสึนามิก็เป็นเครื่องมือการตอกย้ำซ้ำเติม “ความเป็นชาวเล” ที่เป็นเพียง “คนชายขอบ” ที่ไร้ค่าให้แก่พวกเธออีกครั้ง และเป็นความรู้สึกที่ถูกเก็บไว้ในใจและหีบขกขึ้นมาหากมีการถามถึงเรื่องราวของ “เช้าวันนั้น” จึงกล่าวได้ว่า “สึนามิ” เป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ตอกย้ำอีกครั้งว่า พวกเธอเคยและยังคงเป็น “คนอื่น” ที่ไร้ค่า กล่าวคือ ณ วินาทีที่คลื่นสึนามิ 2-3 ลูกเคลื่อนตัวมาอย่างแรง และโหมกระหน่ำพัดเอาอาคารบ้านเรือน โรงแรม รีสอร์ทให้สูญหายไปในปีริบตา พวกเธอต้องเจ็บปวดอีกครั้งเมื่อต้องเผชิญกับการตอกย้ำ “ความเป็นคนชายขอบเชิงพหุมิติ” ที่สะท้อนออกมาจากประโยคคำพูดที่ว่า “ชาวเล” มาแล้ว รีบปิดประตูบ้านเร็ว” (สัมภาษณ์ พุน, เมษายน 2552) “พุน” เล่าว่า เธอได้ยินคำพูดนี้จากกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์โดยเฉพาะ

คนท้องในถิ่นที่ยืนเรียงแถวรอการเคลื่อนตัวของคลื่นสึนามิลูกแรกอยู่ตรงริมถนนฝั่งตรงกันข้ามกับหมู่บ้านที่พวกเธออยู่อาศัยซึ่งเป็นปลายทางที่เธอกำลังวิ่งไปหลบคลื่น

4.2.2 ผิดหวัง: นี่หรือ “คน”

การถามหาความเป็นเพื่อนมนุษย์เกิดขึ้น ณ วินาทีแห่งการเอาชีวิตรอด กลายเป็นส่วนหนึ่งในเรื่องราวของเช้าวันนั้นของ “แอม” ที่ต้องวิ่งงูมือแม่เต่าขณะที่เธอเองกำลังตั้งครบกี้ได้เพียง 4 เดือนเพื่อหนีคลื่นสึนามิ และภาพของกลุ่มคนต่างชาติดังที่เห็นเรียงรายริมถนนใกล้กับชุมเห็ดเมืองร้างเฝ้ารอการเคลื่อนตัวของคลื่นจนหลังล้มที่จะช่วยเหลือพวกเธอซึ่งถูกคลื่นยักษ์ซัดไปติดอยู่ในชุมเห็ดเมืองใกล้ๆ นั้น ยังคงอยู่ในความทรงจำของเธอมานถึงทุกวันนี้ จนทำให้ฉันสัมผัสได้ถึงความรู้สึกผิดที่ยังคงอยู่ภายในใจของเธอตลอดมา “แอม” เล่าว่า ตอนนั้นเธอจับมือของแม่เต่าไว้แน่น แม้ว่าแม่เต่าจะส่งเสียงบอกกับเธอว่า “ไปตะ (ไปซิ) กูไม่ไปแล้ว” ก็ตาม แต่ท้ายที่สุดแล้วเรี่ยวแรงของเธอก็ไม่พอที่จะรั้ง “ชีวิตของแม่เต่า” ไว้ได้ คำพูดดังกล่าวและภาพแม่เต่าที่หลุดมือไปขณะที่คลื่นสึนามิลูกที่ 2 เคลื่อนตัวเข้าหาพวกเธอยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความรู้สึกผิดต่อตัวเธอเองท่ามกลางความเสียใจต่อการจากไปของแม่เต่า ขณะเดียวกัน ความรู้สึกผิดหวังต่อท่าทีของกลุ่มคนต่างชาติดังกล่าว “แอม” เล่าต่อด้วยน้ำเสียงสั่นเครือว่า “วันนั้นตรงชุมเห็ดเมือง ไม่มีใครเลยที่คิดจะช่วยดึงแม่เต่าขึ้นจากชุมเห็ดเมืองทั้งๆ ที่มีคนกะเอ (จำนวนมาก) ยืนตรงนั้น”

เช่นเดียวกับ “พวง” ซึ่งคลื่นยักษ์ซัดตัวเธอไปติดอยู่ในชุมเห็ดเมืองร้างอีกชุมหนึ่งหน้าหมู่บ้าน เธอบอกว่า ณ ช่วงเวลานั้นเธอช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และต้องการความช่วยเหลือ แต่เธอกลับไม่ได้รับการตอบสนองจากความเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน “พวง” ยังคงจดจำความรู้สึกของเธอ ณ ช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี เธอเล่าถึงเหตุการณ์ “เช้าวันนั้น” พร้อมๆ กับบอกความรู้สึกเชิงตัดพ้อต่อว่ากลุ่มคนต่างชาติดังที่เห็นมอมการเคลื่อนตัวของปลายคลื่นสึนามิตรงนั้นว่า

“วันนั้นพี่ถูกน้ำพัดไปติดอยู่ในชุมเห็ดเมืองร้างหน้าหมู่บ้าน ขาบวมเพราะถูกไม้ทับ เพราะข้างๆ หมู่บ้านเป็นโรงไม้ ตอนนั้นไม้ทับ ดึงก็ไม่ออกเพราะทับติดกับต้นไม้ด้วย พอน้ำลดลงพัดไม้ออก ไม่มีใครช่วยเลย ตรงนั้นเขาเย็นแล (ดู) กัน ใจดำอำมหิตอย่างแรง ถ้าคนดีด้วยกันน่าจะช่วยเรา นี่เดินหน้าตาเฉยไม่มีน้ำใจเลย คนพม่าและคนแคว้นกะเอหมด (เยอะไปหมด) ที่ไม่โดนน้ำและพวกเขาก็เคยทำงานกับเรา เขายังไม่ถาม ไม่ช่วยอะไรเลย เขาเย็นแล (ดู) กัน” (สัมภาษณ์ พวง, ตุลาคม 2552)

4.3 การกิจของ “แม่” ใน พื้นที่ปฏิบัติการด้านสาธารณสุข: ณ ห้วงเวลาที่โศกสลาย

4.3.1 สตรีนิยม กับ วาทกรรมว่า “ความเป็นแม่”

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “แม่” และสตรีนิยม (Feminism) ความเข้าใจของคนทั่วไปมักเป็นไปในทางเดียวกันว่า วาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ที่ว่า ผู้หญิงทุกคนต้องการเป็นแม่ แม่ทุกคนต้องรักเด็กและเด็กทุกคนต้องการแม่นั้น เป็นวาทกรรมที่เป็นผลผลิตของสตรีนิยมอย่างแนบเนียน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน เพราะนักสตรีนิยมโดยเฉพาะสตรีนิยมแนวรากเหง้า (Radical Feminism) และสตรีนิยมแนววัฒนธรรม (Cultural Feminist) ปฏิเสธวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่หรือชุดคำอธิบายที่มีฐานมาจากลักษณะทางชีววิทยาเป็นตัวกำหนด (Biological Determinism) ซึ่งได้อธิบาย “ความเป็นแม่” ไว้ว่า ผู้หญิงโดยสรีระร่างกายนั้นมีมดลูกที่สามารถใช้เป็นที่รองรับตัวอ่อนได้นั้นย่อมมีสัญชาตญาณความเป็นแม่ (Mother Instinct) มาตั้งแต่กำเนิดหรือเป็นสิ่งที่ “ธรรมชาติ” ให้ติดตัวผู้หญิงทุกคน เพราะฉะนั้นผู้หญิงทุกคนจึงเป็น “แม่ตามธรรมชาติ” (Biological Mother)

กล่าวคือ สตรีนิยมแนวรากเหง้า ยืนยันว่า ประสบการณ์ของผู้หญิงกับประสบการณ์ของผู้ชายมีความแตกต่างกัน และประสบการณ์การถูกกดขี่ของผู้หญิงนั้น เกิดจากการที่มีเพศสรีระเป็นผู้หญิงโดยโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีระบบคุณค่าที่ให้คุณค่าแก่ความเป็นชาย (Masculinity) อยู่เหนือความเป็นหญิง (Femininity) และเรียกว่า โครงสร้างสังคมดังกล่าวว่า ระบบนิยมชาย/ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) สตรีนิยมกลุ่มนี้มองว่า ผลิตที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบนิยมชาย/ชายเป็นใหญ่ คือ ความเป็นแม่ (Motherhood) และเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่สตรีนิยมแนวรากเหง้าให้ความสำคัญเพราะมันกลายเป็นอุปสรรคสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ที่ทางการพูดถึงความพึงพอใจทางเพศ (Sexual Pleasure) ของผู้หญิงไม่ถูกหยิบยกขึ้นมา และเป็นการให้นิยาม “ความเป็นแม่” ที่มีเด็กเป็นศูนย์กลางคำอธิบาย สตรีนิยมแนวนี้จึงพิจารณา “ความเป็นแม่” ในฐานะสถาบัน (Institution) ที่เป็นเครื่องมือของระบบนิยมชาย/ชายเป็นใหญ่ที่ต้องการควบคุมเพศวิถี (Sexuality) ของผู้หญิง โดยระบบนิยมชาย/ชายเป็นใหญ่ได้สร้างวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ ที่ว่า ความเป็นแม่เป็นสิ่งที่เติมเต็มให้ชีวิตของผู้หญิงในฐานะปัจเจกให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งสตรีนิยมแนวนี้ได้โต้แย้งว่า วาทกรรมดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อการควบคุมให้ผู้หญิงดำเนินชีวิตไปตามกรอบความชอบธรรมในเรื่องเพศ (Legitimate Sex) กล่าวคือ เป็นกรอบที่บังคับให้การมีเพศสัมพันธ์ต้องเป็นไปเพื่อการเจริญพันธุ์เท่านั้น (Sex for procreation) ดังนั้นสตรีนิยมแนวรากเหง้า จึงพิจารณา “ผู้หญิง” แยกออกจาก “ความเป็นแม่” และมองว่า “ความเป็นแม่” เป็นการประกอบสร้างทางสังคม (Social Construct) นั่นคือ เป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution)

ขณะเดียวกันสตรีนิยมแนววัฒนธรรม ก็ได้สร้างชุดคำอธิบายที่ตอบโต้วาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ที่อิงแอบกับลักษณะทางชีววิทยาเช่นเดียวกับสตรีนิยมแนวรากเหง้า โดยการอธิบายว่า

ความเป็นแม่ เป็นผลจากการซึมซับรับเอา (Internalization) เป็นวาทกรรมชุดที่เข้าไปโดยที่ผู้หญิงไม่รู้ตัวและไม่ได้เป็นผลจากพัฒนาการด้านจิตวิทยาตามชุดคำอธิบายของซิก มานด์ ฟรอยด์ งานของ Nancy Chodorow (1978) เรื่อง *The Reproduction of Mothering* นักสตรีนิยมแนวนี้ ได้ชี้ให้เห็นว่า เหตุใดวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ของระบบนิยามชาย/ชายเป็นใหญ่ จึงได้ถูกผลิตซ้ำเฉพาะในพื้นที่ที่ถูกกำหนดว่าเป็นพื้นที่ของผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งก็พบว่า นอกจากระบบนิยามชายได้นำเอาเพศสรีระ มาผูกติดอย่างแนบแน่นกับเพศภาวะแล้ว ยังได้ทำการผลิตซ้ำผ่านชุดคำอธิบายเรื่องการแบ่งงานกันทำตามเพศที่อิงอยู่กับการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมความเป็นหญิง กล่าวคือ ความรัก ความใจดี ความอ่อนโยนและความเสียสละและยังถูกอธิบายซ้อนด้วยชุดคำอธิบายแนวคิดเชิงจิตวิเคราะห์ที่อธิบายว่ากระบวนการเกิดตัวตน (self) ของเด็กหญิงและเด็กชายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กทั้งสองเพศนั้นได้รับการอบรมเลี้ยงดูโดยผู้หญิง ตัวตนของเด็กหญิงจะพัฒนาผ่านเพศภาวะของแม่ (Gender of Mother) เพื่อที่จะให้มีตัวตนแบบเดียวกับผู้หญิงที่เลี้ยงและเป็นไปตามความเชื่อที่ว่า “แม่” เป็นความจำเป็นทางอารมณ์ที่เป็นความต้องการของสมาชิกในครอบครัว ขณะที่เด็กชายมีการพัฒนาตัวตนผ่านเพศภาวะของพ่อ (Gender of Father)

ดังนั้น การเรียนรู้บทบาททางเพศที่ตรงข้ามกับผู้หญิงที่กำลังเลี้ยงดูของเด็กชายจึงต้องเป็นกระบวนการแยกตัวตนออกจากเพศภาวะของผู้หญิงที่ทำหน้าที่เลี้ยงดู โดยการทำให้การพัฒนาตัวตนของเด็กชายเป็นไปตามความเชื่อที่ว่า พ่อเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและพ่อเป็นแหล่งที่มาของอำนาจการบังคับบัญชาภายในบ้านหรือในครอบครัว และผลจากชุดคำอธิบายที่มีความสลับซับซ้อนนี้ ทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่เชื่อว่าชุดคำอธิบายเหล่านี้เป็นข้อเท็จจริงทาง “ธรรมชาติ” (Natural Fact) แต่สตรีนิยมแนววัฒนธรรมได้ตอบโต้ว่าชุดคำอธิบายดังกล่าว เป็นความพยายามของวาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ของระบบนิยามชายที่ต้องการจะกำกับและควบคุมให้ผู้หญิงสยบยอมต่อสิ่งนั้นเพื่อต้องการให้ผู้หญิงได้พัฒนาตัวตน (Self) ไปสู่การเป็นแม่ที่ดีและกล่าวได้อีกว่าเป็นการลดคุณค่าของผู้หญิงให้เหลือเพียงความภาคภูมิใจต่อการทำหน้าที่เลี้ยงลูกได้

โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่าสตรีนิยมทั้งสองแนว ได้ปฏิเสธและมีความพยายามที่จะตอบโต้วาทกรรมว่าด้วยความเป็นแม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า ความแตกต่างทางสรีระของเพศหญิงและชายมีส่วนกำหนดบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้หญิงและผู้ชาย โดยการยืนยันว่าชุดคำอธิบายดังกล่าว เป็นมายาคติที่วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงทุกคนต้องการเป็นแม่และแม่ทุกคนต้องรักเด็กและเด็กทุกคนต้องการแม่ เพราะได้ปรากฏข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Fact) ที่ว่า มีกระบวนการหลอมสร้างทางสังคมเพื่อให้ผู้หญิงทุกคนเกิดความรู้สึกและต้องการที่จะเป็นแม่ เช่น หากคนที่มิเพศสรีระเป็นหญิง (Female) คนใด ไม่ต้องการที่จะเป็นแม่ก็จะมีกระบวนการควบคุมทางสังคมคอยกำกับให้ผู้หญิงคนนั้นรู้สึกถึงความเป็นอื่น (Other) หรือ ผิดปกติ (Bnormal) รวมถึงการ

พยายามให้ข้อมูลแก่เพศหญิงเกี่ยวกับวิธีการให้นมเด็กและการเลี้ยงเด็กเนื่องจากพบว่าผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่องเหล่านี้ซึ่งก็หมายความว่า ความรู้เหล่านี้ไม่ได้ติดตัวเพศหญิงมาตั้งแต่เกิด

กรณีสินามิ ผู้หญิงมอแกลนในฐานะ “แม่” จำนวนหนึ่งต้องพลัดพราก/สูญเสียลูก และพวกเธอได้ประสบกับประสบการณ์การเป็นแม่ไม่สอดคล้องต้องกันกับวาทกรรมว่าด้วย “ความเป็นแม่ที่ดี” ซึ่งทำให้พวกเธอต้องเผชิญกับความทุกข์ใจ บางคนเผชิญกับความขัดแย้งภายในตัวเองระหว่างความต้องการของตัวเองในฐานะที่เป็นผู้หญิงกับในฐานะที่เป็นแม่ บางคนเผชิญกับกลไกทางความรู้สึกผิดหรือเกิดความรู้สึกที่ให้โทษแก่ตัวเธอที่ไม่สามารถทำหน้าที่ตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งกล่าวได้ว่า ภาวะอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลจากวาทกรรมว่าด้วยความ เป็นแม่บนฐานความเชื่อของระบบสังคมวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ทั้งสิ้น กล่าวคือ

4.3.2 “หวางเหวิด”: “ช่วงเวลาฉุกเฉิน” “พื้นอันตราย” กับภารกิจ “ความเป็นแม่

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 แล้วว่า ความคิดความเชื่อด้วยความเชื่อชาญด้านสาธารณสุข ถูกนำมาใช้ในทันทีทันใดเมื่อภัยธรรมชาติกรณีสินามิถูกเปลี่ยนเป็น “สาธารณสุข” โดยเฉพาะการ ค้นหาผู้รอดชีวิตและผู้เสียชีวิตที่ถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้ปฏิบัติการของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” เสียส่วนใหญ่ นั่นคือ การติดตามค้นหาญาติพี่น้องหรือบุคคลใกล้ชิดที่มีความผูกพันกันและบทบาทการตามหาและค้น “ชีวิต” ที่เพิ่งพลัดพรากจากกันถูกโยกย้ายออกจาก “พื้นที่ส่วนตัว” อันเป็น “พื้นที่” ของ ความรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นสายสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและเพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมงาน ไปสู่ “พื้นที่สาธารณะ” ที่เต็มไปด้วยความไม่คุ้นเคย กล่าวคือ ขณะที่ “ทีมกู้ภัย” ในนามของความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขเล่นบทบาทการค้นหาผู้ประสบภัยทั้ง “ผู้บาดเจ็บ” และ “ผู้เสียชีวิต” ทั้งๆ ที่มีได้มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใกล้ชิดแบบใดๆ กับผู้คนที่พวกเขากำลัง ค้นหา ยกเว้นในฐานะสัตว์สังคมที่มักใช้ถ้อยคำที่ไพเราะว่า “เพื่อนมนุษย์” ด้วยกันนั้น ภารกิจการตามหา “ความรู้สึกที่กำลังจะหายไป” ของ “กอบ” “นวล” “พวง” และ “พูน” ในนามของ “แม่” และ “ลูกสาว” ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันกันตลอดมาที่เริ่มต้นเช่นกัน

กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่ก่อเกิดขึ้นมาจากบทบาท “ความเป็นแม่” และ “ความเป็นลูกสาว” จึงเต็มไปด้วยความรู้สึก “หวางเหวิด” (ภาษาปักย์ใต้) หรือ “แน่ม้าง” (ภาษามอแกลน) และ แม้ว่าพวกเธอต้องสูญเสียบ้านเรือนและทรัพย์สินทั้งหมดจากการมาเยือนของคลื่นสินามิ และจิตใจของพวกเธอก็ปกคลุมไปด้วยความท้อแท้สิ้นหวังก็ตาม แต่พวกเธอก็ต้องเก็บซ่อนความรู้สึกดังกล่าวไว้เพื่อที่จะให้ภารกิจ “ความเป็นแม่” ที่พวกเธอให้ความสำคัญและยึดถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของพวกเธอตลอดมานั้นลุล่วงด้วย นั่นคือ ความกังวลใจและความห่วงใยที่มีต่อลูกๆ และพ่อแม่ได้เป็นแรงใจที่ผลักดันและคอยนำทางให้พวกเธอเริ่มต้นการตามหาทันทีเมื่อพวกเธอรับรู้ได้ว่า ตัวเธอ

รอดชีวิตและเป็นการก้าวไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติหน้าที่ของ “ทีมกู้ภัย” แม้ว่าช่วงเวลานั้นจะจำทำให้เป็นช่วง “ภาวะฉุกเฉิน” และประกาศให้หมู่บ้านที่พวกเธอเคยอยู่อาศัยและเคยเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้สึกต่างๆ ทั้งความผูกพันและความห่วงใยภายใต้ความสัมพันธ์แบบ “ครอบครัว” และ “เครือญาติ” และ “เพื่อนบ้าน” กลายเป็น “พื้นที่เสี่ยงภัย” อันเป็นเครื่องมือหนึ่งของผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขเพื่อต้องการให้ปฏิบัติการของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” เป็นไปอย่างรวดเร็วก็ตาม และภารกิจของพวกเธอก็ไม่อาจมีใครบอกได้ว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด แตกต่างจากภารกิจของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” ที่จะสิ้นสุดลงทันทีเมื่อรัฐไทยประกาศสิ้นสุดระยะ “ฉุกเฉิน”

4.3.3 “นวล”: “โจทก์ใหม่” ไม่ง่ายต่อการตอบตัวเอง

คำตอบที่ผู้หญิงมอแกนแต่ละคนมีให้แก่ตัวเอง ณ วินาทีแห่งการเอาชีวิตรอดซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการพลัดพรากจากคนที่รักและผูกพันนั้น กลายเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดความรู้สึกที่เป็นแง่มุมหนึ่งของความทุกข์ของพวกเธอเอง และ ณ วินาทีนั้นคงมีเพียงไม่กี่คนที่กล้าจะที่ให้ “คำตอบที่แน่นอน” แบบवादคำแก่ตัวเองอย่างเช่นที่ “นวล” เชื้อม่นต่อ “ข้อตกลงของเช้าวันนั้น” ระหว่างเธอกับสามีก่อนที่จะทั้งสองคนจะแยกย้ายกันไปทำงานซึ่งหากเป็นไปตามนั้นก็ทำให้ลูกชายทั้งสองคนปลอดภัยจากคลื่นสึนามิที่เพิ่งสงบลง เพราะเธอเชื่อว่า ณ เวลานั้นลูกชายทั้งสองคนอยู่กับสามีซึ่งกำลังทำงานรับจ้างถางหญ้าในสวนยางพาราบนเนินเขาสูง ความห่วงกังวลใจของ “นวล” จึงมอบให้แก่พ่อแม่ของเธอซึ่งเธอรู้ล่วงหน้าแล้วว่า จุดที่พ่อแม่ของเธออยู่นั้นไม่แตกต่างจากจุดที่เธอกำลังเผชิญ

แต่ความรู้สึกมั่นคงจาก “คำตอบที่แน่นอน” ที่ “นวล” มอบให้แก่ตัวเธอนั้นกลายเป็นเพียงความรู้สึกช่วงสั้นๆ ที่หล่อเลี้ยงให้เธอมีกำลังใจและแรงกายที่จะเดินเท้าจากสถานที่ทำงานเพื่อกลับไปยังหมู่บ้านซึ่งเป็นเพียงแค่ครึ่งทางของระยะทางจากสถานที่ทำงานกับหมู่บ้านเท่านั้น เพราะ “คำตอบ” ที่ได้รับจากเพื่อนบ้านเมื่อเธอถามว่า “เห็นเด็กพวกนี้ (ลูกๆ) ม้าย (หรือเปล่า)” นั้นก็ทำให้เธอหมดกำลังใจและเรี่ยวแรงลดน้อยลงเมื่อคำตอบคือ “ลูกๆ ไปหมดแล้ว” (เสียชีวิตแล้ว)

4.3.4 ความสัมพันธ์ “ฉันทน์น้อง”: เครือข่ายการสื่อสารตอบคำถามความรู้สึก

นอกจากนี้ ณ ช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์แบบคนคุ้นเคยและความสัมพันธ์ “ฉันทน์น้อง” ถูกมองข้ามจากความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขนั้น ฉันทน์พบว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวซึ่งเคยเป็น “พื้นที่” แห่งการสื่อสารภายในหมู่บ้านยังคงทำหน้าที่ส่งต่อข้อความผ่านปากต่อปากว่าด้วยเรื่องราวของความคืบหน้าการติดตามและค้นหา “ชีวิต” ที่ถูกพรากไป นั่นคือ ถึงแม้ว่าข้อความที่ส่งต่อให้มันอาจจะไม่ทำให้พวกเธอรู้สึกดีขึ้นก็ตาม แต่อย่างน้อยทำให้พวกเธอรับรู้ความเคลื่อนไหวของสมาชิก

ในครอบครัวของพวกเขา แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าว ยังคงทำหน้าที่เป็นเครือข่ายทางสังคมระดับชุมชนที่ทำหน้าที่ตอบสนองความรู้สึกของ “นวล” “กอบ” “พวง” “พูน” และ “แอม” ที่ต้องการรับรู้ความเป็นไปและพบหน้าสมาชิกในครอบครัวที่พลัดพรากกันอีกครั้ง

กล่าวได้ว่า แม้ว่าปฏิบัติการภายใต้ความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขจะมุ่งเน้นต่อการค้นหาร่างกายและชีวิตเช่นเดียวกับพวกเขาก็ตาม แต่ดูเหมือนว่า ปฏิบัติการดังกล่าวไม่อาจมอง “ช่องว่างทางความรู้สึก” ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งการพลัดพรากจากกันระหว่างพวกเขากับบุคคลอันเป็นที่รักซึ่งหมายถึง “ลูกๆ” ของพวกเขาได้ เพราะคำถามเชิงอารมณ์ความรู้สึกซึ่งเป็นคำถามที่ก่อตัวมาจากฐาน “ความเป็นแม่” ซึ่งเป็นคำถามหลักที่ผู้หญิงมอแกนเหล่านี้ต้องการคำตอบนั้น อาจมิใช่คำถามเดียวกับคำถามของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” ก็เป็นไปได้ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาจากมิติทางเพศ/เพศภาวะแล้วก็จะทำให้เห็นภาพชัดขึ้นว่า นอกจากองค์ประกอบของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” ส่วนใหญ่จะเป็นเพศชายแล้ว ภารกิจของ “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” (แม้ว่าเราจะเคยเห็นภาพของทีมกู้ชีพทำคลอดให้ผู้หญิงขณะนำตัวส่งโรงพยาบาลก็ตาม แต่) โดยส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการดังกล่าวถูกหล่อหลอมด้วยความคิดความเชื่อที่ว่าด้วย “ความเป็นชาย” เพื่อให้ผู้ชายมี “ความเป็นชาย” นั่นคือเชื่อว่า ผู้ชายมีพลังกำลังมากและมีความกล้าหาญ ชอบความท้าทายและโลดโผน พร้อมทั้งจะเผชิญอันตรายอย่างไม่ลังเล โดยเฉพาะภายใต้ภาวะที่รัฐเรียกว่า “สาธารณสุข” หรือภาวะที่สังคมเผชิญกับวิกฤติต่างๆ ซึ่งเมื่อปฏิบัติการดังกล่าวถูกดำเนินการในนามของรัฐไทยแล้ว ก็อาจทำให้ช่องว่างของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับผู้หญิงมอแกน ในฐานะ “คนชายขอบในพหุมิติ” ที่มีอยู่แต่เดิมก่อนเกิด “สาธารณสุข” (ซึ่งกล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้ว) นั้นมีระยะห่างมากขึ้นด้วย

ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่า ในเมื่อความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขให้ความสำคัญต่อความเป็นชายแล้วยังปฏิบัติการในนามของรัฐไทยด้วยนั้น ก็คงไม่อาจให้ “คำตอบทางความรู้สึก” ที่ก่อตัวมาจากความเป็นหญิงโดยเฉพาะ “ความเป็นแม่” ได้เช่นกัน ดังนั้น “คำตอบทางความรู้สึก” ณ ช่วงเวลานั้นจึงเป็นคำตอบที่มาจากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมแบบอื่นๆ กล่าวคือ “นวล” เล่าว่า ความห่วงกังวลใจของเธอได้รับการผ่อนคลาย เมื่อวัยรุ่นในหมู่บ้านเดียวกัน บอกเธอว่า พบลูกชายคนเล็กของเธอที่โรงงานเลื่อยไม้ด้านหลังของหมู่บ้าน แต่ “นวล” และสามีไปถึงจุดดังกล่าวช้าไป เพราะทีมกู้ภัยนำร่างของเด็กคนนั้นไปวัดแล้ว ด้าน “กอบ” ก็ทราบจากลุงสูงวัย เพื่อนบ้านว่า ทีมกู้ภัยนำตัวลูกๆ ทั้ง 3 คนของเธอไปที่โรงพยาบาลตะกั่วป่าแล้วเช่นกัน ส่วนลูกสาวคนโตของ “กอบ” และ “แอม” ซึ่งไปวัดกับแม่เต่านั้น เพื่อนๆ ในหมู่บ้านบอกต่อกันมาว่า เด็กๆ ปลอดภัยดีและกำลังพักอยู่บนเนินเขาระหว่างเส้นทางกลับหมู่บ้าน ขณะที่ “พวง” ทราบเพียงแต่ว่า มีเพียงลูกชายคนเล็กของเธอเพียงคนเดียวเท่านั้นที่คลื่นสึนามิพัดหายไป ขณะที่เด็กๆ ซึ่งกำลังเล่นอยู่ด้วยกันบริเวณสำนักสงฆ์ข้างๆ หมู่บ้านนั้น ทุกคนรอดชีวิต ส่วน “พูน” มีญาติพี่น้องจากต่างหมู่บ้านส่ง

ข่าวต่อๆ กันมาว่า ลูกชายคนโตวัย 18 ปีซึ่งอาศัยอยู่กับน้ำสาวอีกหมู่บ้านหนึ่งถูกคลื่นสึนามิซัดหายไปด้วยพร้อมกับแม่เฒ่าและเพื่อนบ้านอีก 7 คน ขณะไปหาหอยดิบที่โขดหินริมทะเลย่านเขาหลัก

4.3.5 “แม่ผิตเอง”: “แอว” และ “นวล”

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ผู้หญิงมอแกลนจำนวนหนึ่งในฐานะ “แม่” ต้องเผชิญกับภาวะความสับสนระหว่างความต้องการของตัวเองในฐานะเป็นผู้หญิงคนหนึ่งกับสิ่งที่เธอควรทำในฐานะ “แม่” แต่ท้ายสุดแล้วดูเหมือนว่า ความรู้สึกผิด และการเก็บเรื่องราวและความรู้สึกเหล่านั้นไว้กับตัวเองหรือคนที่เธอไว้วางใจมากที่สุดนั้นเป็น “คำตอบที่ดีที่สุด” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การที่เรื่องราวของความรู้สึกเหล่านี้กลายเป็น “เรื่องราวประเภทบอกใครไม่ได้” นั้นก็เป็นกลไกหนึ่งของระบบความคิดความเชื่อภายใต้สังคมวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ด้วยเช่นกัน นั่นคือ เป็นกลไกที่ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้กำกับตัวพวกเธอเองโดยตัวเธอเอง นอกจากนี้แล้วก็อาจกล่าวได้อีกว่า เมื่อเรื่องราวของความรู้สึกดังกล่าวกลายเป็น “เรื่องราวประเภทบอกใครไม่ได้” ประกอบกับความรู้สึกผิดที่ก่อตัวขึ้นภายในใจของพวกเธอด้วยแล้ว เรื่องราวเหล่านี้ก็อาจกลายเป็น “เรื่องราวที่ไม่อยากพูดถึง” รวมถึงตัวเธอเอง เพราะการพูดถึงเรื่องราวที่สังคมบอกว่า พวกเธอคือ “คนผิต” และพวกเธอก็จำนนต่อความเชื่อนั้นด้วยแล้ว ก็เหมือนว่า เป็นการตอกย้ำซ้ำๆ ว่า “ฉันผิตเอง” ด้วยตัวเธอเองเช่นกันด้วย (รายละเอียดว่าด้วย “เรื่องราวที่ไม่อยากพูดถึง” จะพูดถึงในบทที่ 5)

กล่าวคือ “แอว” และ “นวล” เป็นผู้หญิงมอแกลนที่ตกอยู่ในภาวะดังกล่าว “แอว” เล่าให้ฉันฟังว่า ไม่มีเพื่อนบ้านคนใดทราบว่า ขณะนั้นเธอกำลังตั้งครรภ์ 4 เดือน และความแรงของคลื่นสึนามิลูกที่ 2 พัดเอาร่างของเธอจากใต้ถุนบ้านให้ตกลงไปในขุมเหมืองร้างหน้าหมู่บ้านจนทำให้เลือดค่อยๆ ไหลออกมาจากช่องคลอดและเธอก็รู้สึกเจ็บปวดบริเวณหน้าท้องของเธอด้วย แต่ด้วยความหวั่นไหวและความกังวลใจที่เธอมอบให้แก่ลูกสาวและลูกชายซึ่งไป “กินวัด” ที่วัดย่านตลาดเก่าในเมืองตะกั่วป่าและยังคงพลัดพรากจากกันตลอด 2 คืนหลังจากเกิดคลื่นสึนามินั้น ทำให้ดูราวกับว่า ไม่เกิดอะไรขึ้นกับร่างกายและจิตใจของเธอ ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้วตลอด 1 สัปดาห์หลังจากวันเกิดภัยพิบัติ ความกังวลใจต่อความปลอดภัยของลูกในครรภ์ ก็เกิดขึ้นภายในใจไม่แตกต่างจากความกังวลและหวั่นไหวต่อลูกอีกสองคนด้วยเช่นกัน

“แอว” บอกอีกว่า ตลอดสัปดาห์นั้น เธอเองเริ่มรู้สึกไม่แน่ใจว่าลูกในครรภ์ของเธอจะปลอดภัยหรือไม่พอๆ กับความกังวลใจที่ว่า หากลูกในครรภ์เสียชีวิตแล้ว ร่างกายของลูกอาจจะเน่าเปื่อยอยู่ในครรภ์ของเธอด้วยเช่นกัน และเมื่อเธอได้รับเงินช่วยเหลือ 2,000 บาท เธอจึงตัดสินใจบอกให้สามีขอยืมรถมอเตอร์ไซด์ของเพื่อนบ้านพาเธอไปพบหมอที่คลินิกเอกชนแห่งหนึ่งย่านเขาหลัก “แอว” บอกว่า เธอไม่เคยรู้หรือรู้ว่า ลูกคนนี้จะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายแต่เธอตั้งใจไว้ก่อนเกิด

คลื่นสินามิแล้วว่า “สาธธาร” จะเป็นชื่อที่เธอจะเรียกลูกคนที่ 3 ของเธอ อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “แอม” จะคลายความกังวลใจต่อชีวิตของลูกในครรภ์ หลังจากที่เธอได้รู้คำตอบจากหมอแล้วว่า เธอสูญเสียลูกสาวและเธอก็มีโอกาสเห็นสภาพของลูกสาวเป็นครั้งสุดท้ายนั้น ความเสียใจและความกังวลใจที่เกิดขึ้นตามมาจากการรับรู้การสูญเสียลูกสาวผู้ซึ่งไม่มีโอกาสได้เกิดครั้งนี้ก็ไม่อาจทำให้เธอหายจากความกังวลใจและมีความพร้อมที่จะบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแก่เพื่อนบ้านคนอื่นๆ ได้ เพราะเธอมีความรู้สึกว่าการเสียชีวิตของลูกสาวคนนี้เป็นความผิดของเธอที่ไม่สามารถดูแลให้ปลอดภัยได้ เรื่องราวการสูญเสียลูกสาววัย 4 เดือนขณะอยู่ในครรภ์ จึงยังคงเป็นเรื่องราวส่วนตัวระหว่างเธอกับสามีและเพื่อนสนิทอย่าง “พูน”

ขณะที่กรณีของ “นวล” แม้ว่าการพบหน้าสามีครั้งแรกหลังจากที่คลื่นสินามิสงบลง จะทำให้ให้นวลรู้สึกโกรธมากเพราะสามีไม่ทำตาม “ข้อตกลงของเข้านั้น” ก็ตาม แต่เธอเองก็ต้องจมอยู่กับความรู้สึกผิดที่เธอไม่ยอมทำตามคำร้องขอของลูกชายทั้งสองคนที่ต้องการให้เธออยู่ที่บ้านกับพวกเธอแทนการไปทำงานและก็ต้องพลัดพรากจากลูกชายในเข้านั้นด้วยเช่นกัน “นวล” เล่าย้อนให้ฟังว่า เข้านั้นลูกชายร้องขอให้เธออยู่กับพวกเขา ไม่ต้องไปทำงาน และเธอบอกลูกชายว่า วันนี้จะเป็นวันทำงานวันสุดท้าย หลังจากนั้นไปเธอจะไม่ทำงานนอกบ้านแล้ว จะคอยดูแลและอยู่กับลูกชายของเธอ

ดังที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี้แล้วว่า พื้นที่ประสบภัยสินามิเป็นพื้นที่ที่ถูกประกาศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวมากกว่า 20 ปี กล่าวคือ เนื่องด้วยความเป็นระเบียบและความสะอาดแบบไร้ “กลิ่นไม่พึงประสงค์” และ “สิ่งแปลกปลอม” เป็นภาวะอันพึงประสงค์ในมุมมองของการท่องเที่ยวสมัยใหม่ การกำจัด “กลิ่นอันไม่พึงประสงค์” ตามความรู้วิทยาศาสตร์การแพทย์ว่าด้วยเรื่อง “เชื้อโรค” จึงยังคงดำเนินต่อไปโดยมิได้พิจารณาถึงความรู้สึกของผู้สูญเสียและคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญด้านจิตใจส่วนหนึ่งที่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงเรื่องราวของอารมณ์ความรู้สึกของผู้สูญเสีย/พลัดพราก ณ ช่วงเวลานั้นเลย

รวมถึงการเร่งปรับพื้นที่ด้วยการจัดสภาพสังคมที่เต็มไปด้วย “ความไร้ระเบียบ” ที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติให้กลับสู่ “ความเป็นระเบียบเรียบร้อย” เพื่อฟื้นฟูภาพลักษณ์การท่องเที่ยวในช่วงนั้น และเพียงไม่กี่วันหลังการพลัดพรากจากกัน การติดตามและค้น “ชีวิต” ที่ยังคงพลัดพรากจากกันซึ่งเป็นภารกิจหลักของ “ทีมกู้ชีพ” ถูกปรับเปลี่ยนเป็น “ทีมกำจัดกลิ่นและเชื้อโรค” เพลิดเพลินและผ้าขาวบางที่เคยเป็นอุปกรณ์สำคัญในการติดตามและค้นหาถูกแทนที่ “น้ำยาฉีดเพื่อฆ่าเชื้อโรคและดับกลิ่น” และแม้ว่า 10 วันหลังการพลัดพราก คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในฐานะองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนที่มีบทบาทสำคัญที่จะร่วมสร้างสังคมให้มีวัฒนธรรมการเคารพสิทธิมนุษยชนคุณค่าและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะการตรวจสอบการกระทำอันเป็นการ

ละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้สูญเสียเพื่อให้ทบทวนมาตรการยุติการติดตามและค้นหาชีวิตของผู้คนที่ยังคงพลัดพรากจากกันก็ตาม³ แต่ก็มีอาจรู้สึกวาทกรรมว่าด้วยความสะอาดและความเป็นระเบียบที่ฝังตัวเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวสมัยใหม่และที่สำคัญ “ชีวิต” ที่เคยมีความหมายต่อ “ทีมกู้ชีพ” ถูกลดทอนทำให้กลายเป็นเพียง “กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์” ที่จำต้องรีบกำจัดให้หมดสิ้นโดยเร็วโดยมิได้คำนึงถึงมิติทางสังคมวัฒนธรรมว่า พื้นที่แห่งนี้คือ “พื้นที่ของอารมณ์ความรู้สึก” ที่เกิดจากความใกล้ชิดและผูกพันที่มีต่อกันมานานและเป็นพื้นที่แห่งการตามหาความรู้สึกต่างๆ นานาที่กำลังจะสูญหายไปให้กลับคืนมาด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า นอกจากปฏิบัติภายใต้ความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุข จะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการลดทอนสถานะ “ผู้รอดชีวิต” ที่มีความผูกพันและห่วงใยต่อชีวิตที่ถูกพลัดพรากไปให้เหลือเพียงสถานะ “เหยื่อของภัยพิบัติธรรมชาติ” ที่รอคอยคำตอบจากการค้นหาโดยทีมผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขแล้ว กระบวนการดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความรู้สึกผิดให้ก่อตัวขึ้นภายในใจของ “นวล” ที่พยายามติดตามและค้นหาลูกชายทั้งสองคนและพ่อแม่ของเธอ โดยการกลับไปยังหมู่บ้านที่เธอเคยอยู่อาศัยเพราะเธอทราบภายหลังว่า ก่อนหน้าที่จะเกิดคลื่นสึนามิ ลูกชายทั้งสองคนและพ่อแม่ของเธอใช้ชีวิตอยู่ที่ริมทะเลด้านหลังของหมู่บ้านและมีเด็กหลายคนในหมู่บ้านถูกคลื่นสึนามิพัดไปติดอยู่บนต้นไม้ด้านหน้าของหมู่บ้านเดิมรวมถึงหลานชายของเธอด้วย แต่เธอกลับไม่สามารถทาบทบท “ความเป็นแม่” ดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ เพราะขณะนั้นหมู่บ้านที่เธอเคยอยู่อาศัยและเคยเป็น “พื้นที่ปลอดภัย” จากความรู้สึกถูกเหยียดหยามจากกลุ่มคนต่างชาติดัสน์โดยเฉพาะรัฐไทย ภาครัฐไทยในนามของความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขเปลี่ยนให้เป็น “พื้นที่เสี่ยงภัย” และการประกาศห้าม “บุคคลภายนอก” เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว และ “นวล” ได้บอกกับฉันว่า

“ยอมรับนะว่า ช่วงแรกที่เกิดประสพภัยสึนามินั้น ทำใจไม่ได้ คิดถึงลูก เครียดเพราะเราไปหาลูกหมดทุกที แต่ไปแล้วไม่พบ เพราะว่าเขาใส่ผู้หมดแล้ว ที่เขาวางไว้ที่พื้น ที่วัดย่านยาวก็ไปดู

³ ข้อเรียกร้องมีดังนี้ “เนื่องจากผู้สูญหายมีจำนวนหลายพันคนและการค้นหาในขณะนั้นไม่สามารถทำได้โดยง่าย เช่นในช่วงแรก ดังนั้นการค้นหาโดยเครื่องมืออุปกรณ์และผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นสิ่งจำเป็น และการค้นหาควรดำเนินการต่อไปโดยไม่มีเงื่อนไขเวลาเป็นข้อกำหนดเพื่อญาติของผู้สูญหายจักได้นำศพผู้เสียชีวิตไปบำเพ็ญกุศลตามความเชื่อของแต่ละศาสนา อีกครั้งเป็นการเยียวยาจิตใจให้บุคคลเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ย่อมเป็นผลให้ครอบครัวผู้สูญหายได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างรวดเร็วและถูกต้องยิ่งขึ้นซึ่งการค้นหาดังกล่าวการดำเนินการฝังกลบพื้นที่ต่างๆ ยังไม่ควรกระทำจนกว่าจะมั่นใจว่า ไม่มีศพผู้เสียชีวิตได้แน่นอนเสียก่อน มิเช่นนั้นแล้วอาจเป็นอุปสรรคในการค้นหาผู้เสียชีวิตได้” (ศศิน เฉลิมลาภและ วรลักษณ์ ศรีโย, 2549: 223)

ที่หน้าหาดตรงหมู่บ้านเขาห้ามเข้า เขาว่าเขาคิดยา เราเลยไม่ได้เข้าไปหา” (สัมภาษณ์ นวล, ตุลาคม 2552)

4.3.6 “ใจหาย” ไร่เขียวแรง: “พูน”

ขณะที่ “แม่” อย่าง “พูน” ซึ่งต้องสูญเสียลูกชายวัย 18 ปี สำหรับเธอแล้ว คือ ความผิดหวังที่ยิ่งใหญ่เช่นกัน แม้ว่าเธอจะเคยมีประสบการณ์การสูญเสียแม่ที่เธอเชื่อว่า แม่จะเป็นที่พึ่งพิงใจของเธอมาก่อนก็ตาม นั่นคือ การสูญเสียครั้งนี้เสมือนว่า เธอได้สูญเสียที่พึ่งพิงที่สำคัญอย่างที่ไม่เคยได้เตรียมตัวเตรียมใจ เพราะเส้นทางชีวิตที่ผ่านมาของเธอขับเคลื่อนไปด้วยพลังของ ความหวังว่า “ลูกชายคนนี้” จะแบ่งเบาภาระการทำงานอันหนักอึ้งที่เธอเผชิญมาตลอดชีวิต แต่คลื่นสึนามิก็ทำให้ “ความหวัง” ดังกล่าวเป็นอันต้องสูญสลายไปโดยที่เธอไม่มีโอกาสได้เตรียมใจและเตรียมความพร้อมเพื่อหาที่พึ่งพิงใหม่ และเมื่อฉันทามถึงความรู้สึกที่ต้องสูญเสียลูกชายคนโต เธอบอกฉันว่า “ความรู้สึกของเรา คือว่า คิด (ถึงเรื่องนี้) ไม่ได้ เพราะคิดแล้วก็ใจหายทันที คิดถึงลูกแล้วใจหายทันทีเลย มัน (เขา) เป็นลูกคนแรกนั่น แบบว่ามัน (เขา) ทำงานได้แล้ว เลี้ยงมากับมือได้กินนมเรา มัน (เขา) โตแล้วใหญ่แล้ว มัน (เขา) ได้ทำงานทำการจะได้เลี้ยงน้องแล้ว เพิ่งออกจากโรงเรียนมาไม่กี่ปี ถึง (แล้ว) มัน (ลูก) ก็เสีย (ชีวิต)” (สัมภาษณ์ พูน, ตุลาคม 2552) และเธอเล่าให้ฉันฟังถึงเรื่องราวความผูกพันระหว่างเธอกับลูกชายคนนี้ว่า

“แบบว่า มัน (ลูกชายคนนี้) เป็นคนหัวปี ที่อยู่กับมันมาก เลี้ยงกับมือนี้แหละ แต่ว่าเราไม่ค่อยหวังกับมันมากแรง มันเกร แต่ไม่ได้เกรเหมือนเพื่อน คือว่า เวลาเราบ่น มันไม่ค่อยฟัง บางทีมันก็ใส่อารมณ์กับแม่ มันว่าพูดมากอึดาย (เกินไป) เราก็อายุก็ฟังบ้าง ถ้าเราดั่ง (ดู) มันฟัง มันก็พูดกับเรา ถ้าเราทำกับข้าวมันก็มาช่วย ถึงก็คุยกันเพื่อ (อยู่เรื่อย) อย่างแม่ลูกกันนั้น ถ้าเราซักผ้า มันก็บอกว่า แม่ลูกช่วย ก็ได้คุยกัน มันไม่ค่อยเที่ยว ถ้าเวลาว่าง วันเสาร์อาทิตย์มันช่วยแม่เข้าเย็น เที่ยงๆ มันก็อ่านหนังสือ ถ้าไม่มีโทรทัศน์ก็อ่านหนังสือเรียน” (สัมภาษณ์ พูน ตุลาคม 2552)

4.3.7 “กอบ”: “โจททย์ใหม่” ในพื้นที่ปฏิบัติการสาธารณสุข

ขณะที่ “กอบ” พี่สาวของ “นวล” หลังจากเธอทราบจากเพื่อนบ้านระหว่างการเดินเท้ากลับไปยังหมู่บ้านว่า “บ้านเรือนไปหมดแล้ว ส่วนลูกๆ ทั้งหมดก็ไม่รู้อยู่ที่ไหน” ทำให้เธอต้องเดินรีบมุ่งหน้ากลับไปยังหมู่บ้านและออกติดตามหาลูกทั้ง 3 คนที่ถูกคลื่นซัดหายไปพร้อมกับพ่อแม่ของเธอ เธอยอมรับว่า ตอนนั้น สิ่งเดียวที่ทำให้เธอมีแรงใจและกายเพื่อที่จะติดตามหาลูกๆ และพ่อแม่ของเธอ คือการระลึกถึงและร้องขอให้เหล่าบรรพชนมอเกล่นโดยเฉพาะ “พ่อตาเขาหลัก” ซึ่งเธอให้สรีรชาติตลอดมานั้นช่วยคุ้มครองลูกๆ ของเธอ และคำตอบจากเพื่อนบ้านอีกคนที่ว่า ลูกๆ ทั้ง

3 คนถูกนำตัวไปที่โรงพยาบาลก็ทำให้เธอรีบชักชวนสามีและขอยืมรถมอเตอร์ไซค์ของเพื่อนบ้าน ขับตรงไปยังจุดนั้นทันที อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพบกับลูกๆ ทั้ง 3 คนจะทำให้ความหวังกังวลใจของ “กอบ” ค่อยๆ ผ่อนคลายมากขึ้น แต่อุปสรรคที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นนั้นก็กลับทำให้ความกังวลใจเกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อผู้หญิงต่างชาติพันธุ์คนหนึ่งกล่าวอ้าง “ความเป็นแม่” ที่มีต่อลูกสาวคนเล็กของเธอและเมื่อหมอบอกแก่เธอว่า ลูกชายของเธอต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง เพราะสมองได้รับความกระทบเทือนทั้งจากความแรงของคลื่นยักษ์ที่พัดร่างลูกชายจากริมทะเลไปติดอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่หน้าหมู่บ้านริมถนนเพชรเกษมและน้ำทะเลที่ซึมเข้าไปในสมองของลูกชาย “กอบ” เล่าว่า

“วันนั้นพี่ดีใจและโล่งใจเมื่อเห็นหน้า “นุ่น” ลูกสาวคนเล็ก นั่งหัวหอยอยู่บนเตียงที่โรงพยาบาล แต่มีคนหญิงมาบอกว่า ลูกของแก พี่ก็ตกใจ แต่พี่ก็จำได้ว่า นั่นคือลูกของพี่ แต่พอ “นุ่น” เรียกว่า “มะ (แม่)” พี่ก็โล่งใจ” (สัมภาษณ์ กอบ, ตุลาคม 2552)

4.3.8 “พวง”: “สับสน” คำถามที่ยังไม่มีคำตอบ

ขณะที่ “พวง” นอกจากไม่มีใครให้คำตอบเกี่ยวกับลูกชายคนเล็กของเธอได้แล้ว เธอเองก็ไม่อาจให้คำตอบแก่ความสับสนที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของเธอในขณะนั้นได้เช่นกัน เธอบอกว่า “ตอนแรกก็คิดว่า ลูกยังมีชีวิตอยู่ เพราะอย่างลูกชายของ “กอบ” ยังถูกคลื่นยักษ์พัดลอยมาจากหน้าหาด มาติดที่ต้นไม้หน้าหมู่บ้าน เราก็พยายามหาลูกแต่หาไม่เจอ บางทีพี่ก็คิดว่า ลูกเราอาจจะไม่อยู่แล้ว ก็ลองคิดดูนะ ลูกไปที่วัด เด็กคนอื่นๆ รอดทุกคนเว้นแต่ลูกชายคนเล็กของพี่คนเดียว ลูกก็ตัวเล็กด้วย คิดดูนะ ทั้งไม้ ทั้งเหล็ก สังกะสีเยอะไปหมด ขนาดพี่เองก็ยังปักเข้าไปหมดแล้วเด็กจะเหลืออะไร วันหลังๆ พี่ก็ไปตามหาที่วัดลำแก่น วัดบางเนียง วัดย่านยาว คือว่า ตรงไหนที่เขาเก็บศพก็ไปหา ลูกชายคนโตกับสามีก็ไปหาที่หน้าหาด” (สัมภาษณ์ พวง, ตุลาคม 2552)

4.4 “ทุกข์” อีกครั้งกับการกิจของ “แม่” ในพื้นที่ปฏิบัติการของความเชื่อชาวนานิติวิทยาศาสตร์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในส่วนนี้ อาจกล่าวได้ว่า ปฏิบัติภายใต้ความเชื่อชาวนานิติวิทยาศาสตร์ เป็นเงื่อนไขส่วนหนึ่งที่ทำให้ ระยะเวลาการพลัดพรากระหว่างผู้หญิงมอغلนอย่าง “นวล” “กอบ” “พูน” และ “พวง” กับสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่งพลัดพรากจากกันเพียงระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมงนั้นถูกยืดขยายออกไปอย่างไม่มีกำหนดและความหมายต่อการมีชีวิตต่อไปของพวกเธอเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ เป็นส่วนหนึ่งที่ประกอบกันเป็น “ภาวะความทุกข์หลังสิ้นามิ” แต่อย่างไรก็ตามฉันก็พบว่า นอกจากผู้หญิงมอغلนเหล่านี้ต้องเผชิญกับความ

ยากลำบากในพื้นที่ปฏิบัติของความเชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขซึ่งเต็มไปด้วยความเป็นชายและไม่มีคำตอบให้กับคำถามของพวกเธอในฐานะ “แม่” แล้วนั้น พวกเธอยังต้องเผชิญกับ “ความเป็นพ่อ” ภายใต้ระบบสังคมวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ฝังตัวอยู่ในความเชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ด้วยเช่นกัน

4.4.1 “หูดหิด”: ความลึกลับของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ในคราบนิติวิทยาศาสตร์

เป็นที่รับรู้กันว่า ปรากฏการณ์สึนามิในสภมไทยเมื่อ ปี 2547 มีคนเสียชีวิตกว่าห้าพันคน และรัฐไทยก็กำหนดให้นำแนวทาง “การจัดการศพ” ที่วางอยู่บนฐานความคิดความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์การแพทย์และนิติวิทยาศาสตร์มาใช้เป็นแนวทางหลักและเป็นคำตอบสุดท้ายและคำตอบเดียวอย่างเป็น “ทางการ” สำหรับคนที่พลัดพรากจากกันในบริบทของปรากฏการณ์สึนามิ นั่นคือ การพิสูจน์ดีเอ็นเอ (DNA, Deoxyribonucleic Acid) หรือการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลเพื่อต้องการพิสูจน์ “ความเป็นพ่อแม่ลูก” โดยมีการตั้งทีมเฉพาะกิจภายใต้ทีมงานของหมอพรทิพย์ โรจนสุนันท์ ในฐานะตัวแทนของความเชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์จะมอบความรู้ต่อการดูแลร่างกายของผู้เสียชีวิตด้วยสโลแกนที่ว่า คือ “... เราต้องมาดูแลเขา เพื่อให้เขาทุกคนได้กลับบ้าน เพราะทุกคนที่นอนอยู่ในหลุม คือ คนที่เสียภาษีส่งให้เราได้เรียน...” หรือ “We will take them home” (วิลาสินี พิพิธกุล, 2548 ไม่ระบุเลขหน้า) และศูนย์อำนวยการพิสูจน์ยืนยันบุคคลที่เสียชีวิตจากภัยคลื่นยักษ์ ซึ่งเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า “Thai Tsunami Victims Identification” (TTVI) ที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ออกมาประกาศยืนยันความแม่นยำของวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสถานภาพของศพที่เสียชีวิตในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ ไว้ว่า “...ขณะนี้ ศพทั้งในตู้แช่และฝังแล้วนั้นทั้งหมด 398 ศพ โดยศพที่จะคืนนั้น มีการพิสูจน์แม่นยำสูงทางวิทยาศาสตร์ถึง 99.99 % ถึงจะปล่อย ต่ำกว่านั้นจะต้องทำการพิสูจน์ต่อใน 28 รายที่อยู่ในตู้แช่...” (หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 26 ธันวาคม 2552)

กรณีนี้ หากพิจารณาจาก มุมมองของนักสตรีนิยมซึ่งเชื่อว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การแพทย์รวมหัวกับวัฒนธรรมความเชื่อว่าด้วยชายเป็นใหญ่ยึดเยียด “ความเป็นแม่” ให้แก่ผู้หญิงทุกคนด้วยการสร้างคำอธิบายที่วางอยู่บนฐานสรีระร่างกายของผู้หญิงแล้ว จากประสบการณ์ชีวิตของ “พูน” ภายใต้ภารกิจของ “แม่” ในพื้นที่ปฏิบัติการของนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นชุดความรู้หลักชุดเดียวที่รัฐไทยนำมาใช้เพื่อให้ “ความจริง” แก่ผู้ที่ยังคงพลัดพรากจากกันนั้น ฉันพบว่า สายสัมพันธ์ทั้งแบบสืบสายเลือดและความใกล้ชิดระหว่างแม่กับลูกโดยบทบาทความเป็นแม่ที่ผูกโยงไว้กับผู้หญิงนั้น มิได้รับการยอมรับดังเช่นที่พื้นที่ปฏิบัติการของวิทยาศาสตร์การแพทย์พยายามกล่าวอ้าง นั่นคือ “พูน” ผู้หญิงมอแกนซึ่งพลัดพรากจากลูกชายวัย 18 ปีเผชิญกับความลึกลับของ “ความเป็น

แม่-ลูก” ในวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่มาจากประสบการณ์ชีวิตของเธอกับ “ความเป็นแม่” ในปฏิบัติการของนิทวิทยาศาสตร์ เพราะปฏิบัติการของนิทวิทยาศาสตร์กลับเรียกร้องหา “ความเป็นพ่อ-ลูก” โดยสายเลือดเพื่อที่จะอนุมัติหรือยืนยันใน “ความเป็นแม่ - ลูกโดยสายเลือด” กล่าวคือ

บทสนทนาด้านล่างเป็นบทสนทนาในวันที่เธอเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะตัวแทนความคิดความเชื่อด้วยเรื่องชายเป็นใหญ่ที่แฝงตัวอยู่ในระดับปฏิบัติการของนิทวิทยาศาสตร์นั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “ร่างกายที่ไร้ลมหายใจ” หรือ “ศพ” อันเป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ชีวิตหลังความตายมีความหมายนั้น กลายเป็นพื้นที่แห่งการตอบโต้กันด้วยเรื่อง “ความเป็นแม่” จากประสบการณ์ชีวิตของ “พูน” กับ “ความเป็นแม่” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่ฝังตัวอยู่ในนิทวิทยาศาสตร์ นั่นคือ “พูน” พยายามใช้ “ความเป็นแม่-ลูก” ที่ก่อตัวมาจากประสบการณ์ชีวิตของเธอทั้งโดยการสืบสายเลือดและความรู้สึกผูกพันและห่วงใยที่เกิดจากความใกล้ชิดในช่วงเวลาที่เธอเลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็กจนโตเป็นเครื่องมือสำหรับการตอบโต้กับความคิดความเชื่อเรื่องชายเป็นใหญ่ในกรอบของนิทวิทยาศาสตร์ที่เชื่อใน “ความเป็นพ่อ-ลูก” มากกว่า “ความเป็นแม่-ลูก” เพื่อใช้ยืนยัน “ความเป็นแม่-ลูก” อีกทีหนึ่ง เธอเล่าให้ฉันฟังอย่างละเอียดว่า

พูน: ตอนนั้นพี่ตามหาลูกชายอยู่นาน หาจนหาไม่เจอ โดยมีแฟนคนที่สองคอยช่วยติดตามหาลูกชายคนโต หาแล้วหาไม่เจอก็ไม่รู้จะทำอย่างไรแต่แม้ว่าเราไปเจอแล้วเจ้าหน้าที่ก็ไม่ให้เรา เขาต้องเอาไป เราก็หยุดหา พอเขาสั่งให้ไปตรวจดีเอ็นเอ เราก็ไป เราไปทีวัดย่านยาว แบบว่า พี่หนึ่งต้องไปตรวจสามสี่หน (ครั้ง) แบบเดือนหนึ่งไปตรวจสามหน ก็ยังไม่พอ ต้องพาลูกคนเล็กไปด้วย พอพี่พาลูกไปเขายังถามอีกว่า “มีกันแค่นี้หรือ พ่อแม่แม่ล่ะ”

พี่ก็ตอบว่า: “เสีย (ชีวิต) หหมดแล้ว เนี่ยยัง (มี) กันอยู่สองคนแม่ลูกนี้แหละ”

เขายังถามต่ออีกว่า: “พ่อล่ะ

พี่ก็บอกไปว่า: “มัน (พ่อ) ไม่มา”

เจ้าหน้าที่ก็ถามอีกว่า: “ทำไมไม่มา”

พี่ก็บอกว่า: “ไม่รู้ ถ้าเดิน (คุณ) อยากตรวจแก (สามี) ก็ให้ไปตรวจที่บ้านของแก” เราก็บอกเขาไปอีกว่า เรามอบเขาแล้วว่าลูกของเขาแต่เขายังไม่มา”

เจ้าหน้าที่เลยเจ็บไปและเอาเลือดของลูกชายคนเล็กไปตรวจ พี่จะให้เอาเลือดสามีคนใหม่ก็เอาไม่ได้ เพราะเป็นพ่อเลี้ยง แต่ก็ช่วยตามหาเต็มที่แล้ว พ่อแท้ๆ ยังไม่เดือดร้อนอะไรเลย ไม่คืนรน ไม่สนใจและไม่ไปปรับศพ (สัมภาษณ์ พูน, ตุลาคม 2552)

ปฏิบัติครั้งนี้ ทำให้ฉันค้นพบอีกเช่นกันว่า “ความเป็นคนชายขอบในพหุมิติ” ที่เกาะเกี่ยวชีวิตของ “พูน” มาตั้งแต่วัยเด็กซึ่งเป็นภาวะชายขอบทางสังคมที่ซับซ้อนและแตกต่างจาก “นวล” “กอบ” และ “พวง” หาได้เป็นอุปสรรคแต่อย่างใด นั่นคือ นอกจากความเป็นชายขอบเชิงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แล้ว การไร้ตำแหน่งแห่งที่ทางการศึกษาซึ่งในที่นี้หมายถึงการไม่ได้รับทั้งโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนและโอกาสที่จะฝึกการอ่านและเขียนภาษาไทยแล้ว ยังรวมถึงชีวิตครอบครัว “ไม่สมบูรณ์” ดังความเชื่อภายใต้วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่เชื่อใน “ความเป็นครอบครัวแบบพ่อแม่ลูก” ด้วยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ “พูน” เกิดความรู้สึกต่อความเป็นชายขอบทางสังคมมากกว่าผู้หญิงมอเกลคนอื่นๆ ด้วยเช่นกัน (ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2) แต่ขณะเดียวกัน ฉันก็พบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างเธอกับภาครัฐในเหตุการณ์ครั้งนี้ยืนยันได้ว่า ความเป็นชายขอบในพหุมิติที่แนบชิดอยู่กับตัวเธอนั้น มิได้ทำให้เธอตกอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ของ “คนไร้อำนาจอย่างสิ้นเชิง” แต่อย่างใด แม้ว่าเธอจะรู้สึกเจ็บปวดจากความโกรธและหงุดหงิดกับสิ่งที่เธอกำลังเผชิญก็ตาม และ “ความเป็นแม่” โดยสายเลือดและโดยเพศภาวะที่วางอยู่บนฐานประสบการณ์ชีวิตของเธอกลายเป็นแหล่งอำนาจที่สำคัญที่ทำให้เธอสามารถเผชิญหน้าและท้าทายกับความคิดความเชื่อที่ว่าด้วย “ความเป็นพ่อ” โดยสายเลือดที่แฝงตัวอยู่ในนิติวิทยาศาสตร์อย่าง ไร้ความกลัวและวิตกกังวลใจ

4.4.2 “พูน”: “ลั้งเล” และ “ลัสนน”: “ลูก” คือ โชทองคล่องใจในครอบครัวจริงหรือ

วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ได้หล่อหลอมให้เชื่อว่า สามีนับเป็นหลักในการหารายได้เพื่อเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ขณะที่ความสัมพันธ์นั้นสามีนับรยะระหว่าง “พูน” กับสามีคนแรกของเธอสิ้นสุดลงเมื่อเกือบ 10 ปีก่อนเกิดคลื่นสึนามิด้วยเงื่อนไขทางสังคมที่สามีไม่ได้แสดงบทบาท “ความเป็นพ่อ” และ “ความเป็นสามี” หรือ “ผู้นำครอบครัว” นั้น แต่ความรู้สึกที่ว่าด้วย “สายสัมพันธ์พ่อแม่ลูก” ตามคำอธิบายของระบบสังคมวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่นั้นยังคงผูกชีวิตของทั้ง 3 คนเข้าด้วยกันรวมถึง “พูน” ซึ่งเธอเองมีความเชื่อต่อสายสัมพันธ์ดังกล่าวมาโดยตลอดเช่นกัน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ความสูญเสียลูกชายคนโต จึงทำให้ “พูน” เริ่มลงเลที่จะเชื่อว่า ลูกคือโชทองคล่องใจให้สายสัมพันธ์ของ “ความเป็นพ่อแม่ลูก” คงอยู่ตลอดไป ซึ่ง “พูน” ได้ซึมซับรับเอามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชีวิต “ครอบครัวแบบพ่อแม่ลูก” ของเธอ ครั้งเมื่อพบว่า อดีตสามีของเธอยังคงเพิกเฉยต่อบทบาท “ความเป็นพ่อ” โดยสายเลือด แม้กระทั่งช่วงเวลาแห่งความสูญเสียลูกชายคนโต และนอกจากเธอจะรู้สึกผิดหวังต่อการละเลยบทบาท “ความเป็นพ่อ” โดยสายเลือดที่มีต่อลูกของอดีตสามีแล้ว การละเลยบทบาท “ความเป็นพ่อ” โดยสายเลือดของอดีตสามีกลับย้อนกลับมาทำร้ายจิตใจของเธอในฐานะ “อดีตเมีย” ด้วยเช่นกัน เพราะ “พูน” ก็รู้สึกอับอายเมื่อเผชิญกับคำถามที่ญาติพี่น้องถามถึง “อดีตสามี” ในงานศพลูกชายของเธอ “พูน” ราพันให้ฟังว่า

“ขนาด (แม้กระทั่ง) เอาศพไปวางที่บ้านไปจัดงานศพ เขา (อดีตสามี) ก็ยังไม่ไปเหยียบที่งานศพเลย ไม่มาจุกดูไปให้ลูก ตอนนั้นพุนก็รู้สึกว่าเขาเป็นอะไรทำไมไม่มา ลูกก็ไม่มีชีวิตแล้ว จะมาบ้างไม่ได้หรอก ไปฝังศพก็ไม่ไป ญาติพี่น้องก็ต่อว่ากันทั่วไปหมดที่เขาไม่มางานศพลูกชาย แต่พุนก็ไม่ได้ว่าเขานะ เขาไม่ไปก็ตามใจเขา เขาอาจไม่คิดว่าเป็นลูกเขา” (สัมภาษณ์ พุน, ตุลาคม 2552)

4.4.3 กังขาใจ: “นี่ใช่ลูกของฉัน”?

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า ในบริบทสินไหม รัฐบาลไทยเชื่อว่า ความจริงทางวิทยาศาสตร์จะสามารถให้คำตอบที่น่าเชื่อถือที่สุด แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจาก “การจัดการศพ” ของสังคมนอกตะวันตกรวมถึงสังคมไทยนั้น เป็นเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้น “ศพ” ที่ถูกส่งมอบจากความเชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์จึงไม่ได้รับการยอมรับหรือไว้วางใจว่า “นี่คือชีวิตที่กำลังตามหา” ทั้งนี้เนื่องด้วยระยะเวลาการปลดปล่อยจากกันที่ยาวนานถึง 2 ปี และสภาพร่างกายที่ไม่อาจจะระบุได้เลยว่า “นี่คือลูกๆ ของเธอ” ดังนั้นคำตอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลว่า “นี่คือศพลูกชายของเธอ” ณ วินาทีที่รับ “ศพ” ก็ไม่อาจทำให้ความคลุมเครือที่เกิดขึ้นภายในใจของผู้หญิงมอแกนหลายๆ คนนั้นเปลี่ยนสภาพเป็นความชัดเจนไปได้

นั่นคือ ความชัดเจนจากคำตอบที่ได้รับจากนิติวิทยาศาสตร์นั้นก็ไม่สามารถเยียวยาจิตใจของผู้สูญเสียบางคนได้เช่นกัน พวกเขากลับมีความรู้สึกว่ามีสิ่งใดๆ ที่ทำให้พวกเขารู้สึกได้ว่า “นั่นคือสิ่งที่บ่งบอกถึงสายสัมพันธ์ความเป็นแม่และความเป็นลูกระหว่างเธอกับลูก” ไม่ว่าจะเป็น “พวง” ซึ่งไม่ได้ยอมรับอย่างเต็มร้อยต่อความชัดเจนที่ถูกส่งมอบให้ผ่าน “ศพ” เธอบอกว่า ณ วันนี้ 6 ปีผ่านไปเธอก็ยังไม่แน่ใจเลยว่า “ศพ” ที่ความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์จัดส่งคืนให้แก่เธอ นั้นเป็นสายใยของความผูกพันของแม่ลูกหรือไม่ เพราะไม่เหลือร่องรอยที่พอจะทำให้เธอได้เชื่อว่า นี่คือตัวต่อสายใยความรู้สึกของเธอกับ “ศพ” ที่เธอได้รับมา หรือกรณี “พุน” ที่มีความปรารถนาที่จะเห็นหน้าลูกของเธอเป็นครั้งสุดท้าย แต่เธอไม่มีโอกาสนั้นทำให้ “พุน” ไม่อาจตอบได้อย่างมั่นใจว่า นั่นคือ ลูกชายของเธอเพราะแม้กระทั่ง “การสัมผัสใบหน้าผ่านสายตา” ก็ไม่อาจทำได้อีกแล้วหลังการปลดปล่อยจากกันถึง 2 ปี เธอบอกถึงความเจ็บปวดที่ซ้อนทับกันว่า

“ถึงมัน (ลูก) ก็เสีย เสียเสร็จเราก็ไม่ได้เห็นหน้าหล่าว (เลย) ก่อนตาย ไม่รู้ไปตรงไหน ไม่รู้อยู่ตรงไหน หากหาไม่เจอ ต้องไปตรวจดีเอ็นเอ ถึงจะได้ศพมา เห็นไหมแล้ว ผ่านไปสองปีหว่า (กว่า) แล้วต่อเจอ ถึงเราอยากดูหน้า แต่ลูกว่าไม่ต้องดูแล้ว ดูทำไหม (ไม) แล้วมันไม่มีอะไรแล้ว” (สัมภาษณ์ พุน, ตุลาคม 2552)

4.4.4 “ความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์” เพียงชุดเดียวนั้นไม่เพียงพอ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจกล่าวได้ว่า แม้นักสตรีนิยมเชื่อว่า ความจริงทางวิทยาศาสตร์เป็น “ความจริง” ที่มีอคติทางเพศที่ให้คุณค่าต่อเพศชายมากกว่าเพศหญิงทั้งนี้เพราะเป็น “ความจริง” ที่มีที่มาจากคำอธิบายที่วางอยู่บนฐานสรีระแต่เพียงอย่างเดียว สำหรับผู้หญิงมอเกลอนเหล่านี้แล้ว พวกเธอมิได้ปฏิเสธทั้ง “ความจริงทางวิทยาศาสตร์” และ “ความเป็นจริงทางสังคม” อย่างที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ปฏิเสธและกล่าวหาว่า “ไม่เป็นกลาง” และการที่ พวกเธอไม่รับการยอมรับจากหรือเชื่อใจ “ความจริงทางวิทยาศาสตร์” ที่รัฐไทยหยิบยื่นให้พวกเธอนั้น ก็อาจเป็นเพราะพวกเธอเชื่อว่า “ความจริงทางวิทยาศาสตร์” เพียงชุดเดียวนั้นไม่เพียงพอ อีกทั้งปฏิบัติการการค้นหาและหยิบยื่น “ความจริงทางวิทยาศาสตร์” ให้แก่พวกเธอนั้นยังเป็น “คนแปลกหน้า” ที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใกล้ชิดกับพวกเธอหรือลูกๆ ของพวกเธอเลยอีกด้วย เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้อีกเช่นกัน “ภาวะความทุกข์” ที่เกาะกุมชีวิตของพวกเธอไม่ได้ลดน้อยถอยลงและดูเหมือนว่า ปฏิบัติการดังกล่าวซึ่งสร้างความสับสนและหงุดหงิดในให้เกิดขึ้นภายในใจของพวกเธอมากขึ้นนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้เกรียว “ความทุกข์ทางสังคม” ที่พันอยู่รอบๆ ชีวิตของพวกเธอนั้นมีความหนาแน่นมากขึ้นด้วย

4.5 “ผู้หญิงขายขอบ” กับ การหายไปของ “ที่พึ่งพิง”

4.5.1 “หัวใจ”: “ที่พึ่งพิง” หายไป

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า “ผู้นำพิธีกรรม” คือ ผู้ที่มี “ความรู้” และเป็นบุคคลที่ขายมอเกลอนให้การเคารพนับถือ ดังนั้นการสูญเสีย “ผู้นำทางพิธีกรรม” จึงเป็นการหายไปของ “องค์ความรู้” ที่เกี่ยวกับการติดต่อเหล่าบรรพชนชาวมอเกลอนและความรู้พื้นบ้านในการรักษาความเจ็บป่วยด้วย จึงกล่าวได้ว่า กรณีของ “นวล” และ “กอบ” เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่และสร้างความกังวลใจให้แก่ “นวล” และ “กอบ” มากขึ้น นั่นคือ พวกเธอต้องสูญเสีย “พ่อ” ในฐานะ “ผู้นำพิธีกรรม” และ “หมอพื้นบ้าน” และ “แม่” ในฐานะ “ผู้มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม” ไปพร้อมกันด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพวกเธอทั้งสองคนจะมีสถานะเดียวกันคือ “ลูกสาว” แต่ฉันก็พบว่า แล้วนั้น ความหมายต่อการจากไปของ “พ่อ” และ “แม่” นั้นมีความแตกต่างกันด้วยและส่งผลกระทบต่อความยากลำบากในชีวิตของพวกเธอแตกต่างกัน กล่าวคือ กรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศ ที่กำหนดให้ผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลทุกข์สุขของลูก ดูเหมือนว่า จากประสบการณ์ชีวิตของ “กอบ” และ “นวล” ก่อนเกิดสินามินั้น แม้ว่าสถานะของพวกเธอจะเปลี่ยนเป็น “แม่” และ “เมีย” แล้วก็ตาม แต่พวกเธอไม่อาจทำบทบาทดังกล่าวได้ตามลำพัง นั่นคือ พวกเธอมี “พ่อและแม่” คอยทำหน้าที่แบ่งเบาภาระดังกล่าวมาโดยตลอด ดังกรณีของ “นวล” และ “กอบ” ที่การแต่งงานและมีลูกมิได้ทำให้

สถานะ “ลูกสาว” หายไปแต่อย่างใด แต่ฉันก็พบว่า “สินามิ” ต่างหากที่ทำให้สถานะ “ลูกสาว” ของพวกเธอจากไปอย่างไม่มีวันกลับหายไปพร้อมๆ กับ “ที่พึ่งพิง” ที่พวกเธอพึ่งพิงมาตลอดชีวิตบนฐานความเป็นลูกสาว ดังนั้น เมื่อ “ที่พึ่งพิง” ที่เคยลดความยากลำบากในฐานะ “แม่” ของพวกเธอหายไปอย่างไม่มีวันกลับแล้ว ชีวิตหลังการหายไปของ “ที่พึ่งพิง” จึงเต็มไปด้วยความกังวลใจและความหนักใจ

“นวล” ในฐานะ “ลูกสาว” ที่มีความสนิทสนมกับพ่อแม่ของเธอและเธอเองก็มีความชื่นชมความรู้และความสามารถของ “พ่อ” ในฐานะ “ผู้นำทางพิธีกรรม” เพราะในอดีตการมี “พ่อ” นอกจากจะหมายถึง การมี “ผู้นำทางพิธีกรรม” ที่ทำให้เธอสามารถสืบทอดความเชื่อของชาวมอแกนได้อย่างราบรื่นและไม่ต้องคั่นรณขวนขวายไปติดต่อ “ผู้นำพิธีกรรม” จากหมู่บ้านอื่นๆ แล้ว “พ่อ” ยังหมายถึงการมี “หมอพื้นบ้าน” ที่พร้อมที่จะรักษาความเจ็บป่วยของเธอ ลูกของเธอและเพื่อนบ้านตลอดเวลาด้วยเช่นกัน และการจากไปของ “แม่” ยังเป็นการหายไปของ “ผู้ถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรม” โดยเฉพาะการจัดเตรียมอาหารสำหรับเหล่าบรรพชน ซึ่งบทบาทเหล่านี้ทำให้ “นวล” รู้สึกหนักใจว่า หากถึงช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว ใครจะคอยเตือน คอยบอกและทำบทบาทเหล่านี้ รวมถึง “แม่” ในฐานะ “ผู้มีความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมและความรู้เรื่องผู้หญิง” ซึ่งทั้ง “นวล” และ “กอบ” บอกว่า “แม่ของพวกเธอ” คือ “ที่พึ่งพิงทั้งทางกายและใจ” นั่นคือ แม่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเก็บหาอาหารและจัดเตรียมอาหารและประสบการณ์การมีลูก อันเป็นบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดให้เป็นบทบาทของผู้หญิง

นอกจากนี้แล้ว “แม่” ยังแบ่งบทบาท “ความเป็นแม่” ของพวกเธอด้วยโดยเฉพาะกรณีของ “กอบ” ที่ตลอดชีวิตหลังการแต่งงานและมีลูกนั้น เธอมี “แม่” คอบแบ่งบทบาทในการดูแลและเลี้ยงดูลูกๆ ของเธอตลอดมา และบทบาท “ความเป็นแม่” ของ “กอบ” ในช่วงที่ “แม่” ยังมีชีวิตอยู่จึงมีเพียงการ “ช่วย” สามีทำงานหาเงินส่งกลับมาให้ “พ่อแม่” เพื่อดูแลและเลี้ยงดูลูกๆ ของเธอ จะเห็นได้ว่า “กอบ” กลับกำหนดให้ตัวเองเป็นเพียง “ลูกสาวของพ่อแม่” เธอเล่าถึงเรื่องราวที่แม่เคยบอกกับเธอว่า “ตอนแรกพี่กับแฟนคุยกันว่าจะมีลูกเพียง 2 คน แต่พ่อแม่บอกว่า ตอนนี้พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ หากเกิด (คลอด) ลูกได้ก็ให้เกิด (คลอด) ออกมา ตอนนี้พ่อแม่ช่วยเลี้ยงได้และโตทันก่อนที่เราจะตายก่อนและเราจะได้ไม่ลำบาก พี่กับแฟนจึงมีลูกสาวอีกคน หลังจากนั้นพี่ก็กินยาคุม (กำเนิด) มาตลอด เพราะแม่ไม่ยอมให้ทำหมัน เกรงว่าจะทำให้สุขภาพไม่ดีเหมือนกับแม่ที่เป็นลมบ่อย” (สัมภาษณ์ กอบ มิถุนายน 2552) และ “ความเป็นพ่อแม่” ของพ่อแม่ของเธอได้เข้ามาเกี่ยวกลางระหว่างตัวเธอกับ “ความเป็นแม่ที่ดี” ซึ่งทำให้พันธนาการแห่ง “ความเป็นแม่ที่ดี” มิได้แนบชิดกับตัวเธอจนทำให้พื้นที่ชีวิตหลังการแต่งงานและมีลูกถูกจำกัดให้มีเพียง “พื้นที่บ้าน/ครอบครัว” แต่หลังสินามิ “ความเป็นลูกสาว” ได้หายไปพร้อมกับการสูญเสียพ่อแม่ ดังนั้น ชีวิตของ “กอบ” ใน

ฐานะผู้หญิงคนหนึ่งจึงไม่เป็นเช่นที่ผ่านมา เพราะ “สินามิ” ได้ทำให้ช่องว่างระหว่างเธอกับพันธนาการแห่ง “ความเป็นแม่ที่ดี” นั้นหายไป เธอ บอกว่า เธอรู้สึกหนักใจเช่นกัน เพราะที่ผ่านมาเธอมีความสุขกับชีวิตที่มีอิสระที่จะเดินทางไปทำงานที่นั่นที่โน่นตามที่เธออยากไป โดยที่เธอไม่ต้องห่วงกังวลใจในการเลี้ยงลูกๆ ของเธอมากนัก

นอกจากนี้แล้ว ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า แม้ว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่อาจจัดปรับหรือลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่วางอยู่บนฐานความแตกต่างทั้งทางชาติพันธุ์ ทางเพศ/เพศภาวะและชนชั้นได้ก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นจากระบบครอบครัวขยายของชาวมอแกนนั้น เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งที่คอยโอบอุ้มความรู้สึกความรู้สึกของพวกเธอในยามที่อ่อนล้าจะการถูกบั่นทอนความเป็นคนที่ทำให้เกิดความชอกช้ำใจ นั่นคือ เป็นพื้นที่ที่ทำให้ความทุกข์ใจของปัจเจกอันเป็นผลจากการกระทำทางสังคมที่ทำให้พวกเธอตกอยู่ใน “ภาวะชายขอบในพหุมิติ” ได้รับการคลี่คลายระดับหนึ่งโดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นพื้นที่แห่งการรับฟังความรู้สึก

นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่แห่งการพึ่งพิงซึ่งกันและกันด้วย โดยเฉพาะการแบ่งเบาระยะอันเป็นผลจากการครอบครองงานกันทำทางเพศภายในครอบครัวแล้ว ดังนั้นสำหรับ “นวล” และ “กอบ” ในฐานะ “ลูกสาว” การจากไปของ “พ่อแม่” ของพวกเธอจึงหมายถึงการหายไปของพื้นที่โอบอุ้มความรู้สึกและพื้นที่แห่งการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ “นวล” บอกว่าการจากไปของ “พ่อ” และ “แม่” ยังหมายถึงการหายไปของ “ศูนย์รวมจิตใจ” ของสมาชิกในครอบครัว เพราะพวกเธอ 4 พี่น้องมักทะเลาะและโต้เถียงกันเสมอ รวมถึงช่วงเวลาที่พี่สาวและสามีทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งที่ผ่านมา “พ่อและแม่” คอยตักเตือนให้ความขัดแย้งนั้นสงบลง แต่หลังจากที่ “พ่อแม่” จากไป เธอมีความรู้สึกว่า ความรู้สึกเช่นวันนั้นไม่มีอีกแล้ว พี่สาวคนโตของเธอเปลี่ยนไป ไม่สนใจความรู้สึกของน้องๆ พี่สาวคนรองกินเหล้ามากขึ้นและยังคงทะเลาะเบาะแว้งทุบตีกับสามีเรื่อยมา น้องชายคนเล็กไม่มีใครคอยตักเตือน “นวล” บอกว่า หากเธอเลือกได้ระหว่างการสูญเสีย “พ่อ” และ “แม่” กับการสูญเสีย “ลูก” แล้ว เธอมีความรู้สึกว่า การสูญเสีย “ลูก” นั้นเธอสามารถสร้างใหม่ทดแทนได้ แต่การสูญเสีย “พ่อ” และ “แม่” นั้นไม่อาจเรียกคืนหรือหาอะไรทดแทนได้อีกเลย

4.5.2 ไม่มีอีกแล้ว “ความเป็นลูกสาวผู้นำ”

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่า ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมในฐานะ “คนชายขอบในพหุมิติ” กำหนดให้ “นวล” เป็นได้เพียงแค่ “ลูกสาวผู้นำพิธีกรรม” และสถานะ “ลูกสาวผู้นำพิธีกรรม” ดังกล่าวก็ทำให้ “พื้นที่ชีวิต” ของเธอได้ก้าวข้ามเส้นแบ่งทางสังคมที่กำหนดให้เธอมีสถานะ “ผู้หญิง” “แม่และเมีย” ซึ่งจำกัดพื้นที่ชีวิตของเธอให้มีเพียง “พื้นที่ในบ้าน” เท่านั้นด้วยเช่นกัน

กล่าวคือ “นวล” ได้รับรู้ “ความรู้” บางอย่างที่เชื่อมโยงกับ “โลกของเหล่าบรรชน” ซึ่งตามความเชื่อของชาวมอแกนแล้วเชื่อว่า นั่นคือ “โลกของผู้ชาย” ทั้งโดยการติดตามพ่อของเธอไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ในช่วงเวลาที่พ่อของเธอไปทำหน้าที่ผู้นำพิธีกรรมหรือหมอพื้นบ้าน

แม้ว่าภายหลังการแต่งงานและมีลูก จะทำให้สถานะของพวกเธอจะเปลี่ยนไปเป็น “แม่” และ “เมีย” ก็ตาม แต่สถานะ “ลูกสาวของผู้นำพิธีกรรม” ที่ใครๆ ในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ มิได้เปลี่ยนแปลง นั่นคือ เธอมีความรู้สึกว่าจะยังคงได้รับการยอมรับหรือเกรงขามจากชาวมอแกนทั้งในและนอกหมู่บ้านที่เธออาศัยอยู่ ซึ่งเธอเชื่อว่า ความรู้สึกเหล่านี้เกิดจาก “ความเป็นหมอที่ดี” ที่ช่วยเหลือชาวมอแกนด้วยกัน เธอเล่าว่า ในอดีตใครๆ ที่ไม่สบายหรือต้องการปิดเป่าภัยร้ายก็จะมาหา “พ่อ” ของเธอ และไม่มีใครกล้าที่จะพูดหรือทำอะไรให้เธอรู้สึกไม่สบายใจ แต่หลังสิ้นามิ ความรู้สึกของเธอแตกต่างจากวันที่ผ่านมา เพราะทุกวันนี้เธอเกิดความรู้สึกว่า เหตุใดไม่มีใครมองเห็น “ความดี” ของเธอดังเช่นที่เคยมองเห็น “ความดี” ของพ่อที่เคยช่วยรักษาความเจ็บป่วยร้ายแรงๆ ที่ในยามนั้น เธอต้องพลัดพรากจากบุคคลที่เธอรักไปถึง 4 คน แต่เธอเองก็พยายามที่จะลุกขึ้นมาช่วยเหลือเพื่อนบ้านในกลุ่มบ้านเดียวกันในช่วงแรกที่พักที่บ้านพักชั่วคราว ทั้งการติดต่อนายหัวของเธอเพื่อนำอาหารมาให้เพื่อนบ้าน อาสาตัวเองในการเป็นหนึ่งในตัวแทนของกลุ่มบ้านเพื่อนจัดการกับความช่วยเหลือที่ทยอยส่งมาจากบุคคลภายนอก รวมถึงการจัดสรรเงินช่วยเหลือที่มีคนนำไปแจกจ่ายในช่วงนั้น แต่เพื่อนบ้านส่วนหนึ่งกลับไม่ไว้วางใจและกล่าวหาว่าเธอหมกเม็ดเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้ส่วนตัว เธอบอกว่า เธอรู้สึกแย่มากกับความรู้สึกที่เธอได้รับกลับมาหลังจากที่เธอพยายามช่วยเหลือตั้งแต่เริ่ม หลังจากนั้นเธอตัดสินใจกลับไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับความรู้สึกที่เธอเคยหลีกเลี่ยง

4.5.3 บทวิเคราะห์ “ที่พึ่งพิง” กับ ผู้หญิงชายขอบ

หากพิจารณาจากแง่มุมในฐานะที่พวกเธอเป็น “ผู้หญิง” คนหนึ่งทั้ง “นวล” และ “กอบ” แล้ว พบว่า แม้ก่อนสิ้นามิชีวิตของพวกเธอจะถูกทำให้มี “ความเป็นชายขอบแบบพหุมิติ” เกาะเกี่ยวไปทุกหนแห่งก็ตาม แต่มิได้หมายความว่า ภาวะดังกล่าวจะทำให้เธอไร้อำนาจอย่างสิ้นเชิงที่จะเลือกหรือกำหนดชีวิตของเธอ นั่นคือ ก่อนเกิดคลื่นสิ้นามิ “ชีวิตทางสังคม” ของเธอมีมากกว่า “บ้านและหมู่บ้าน” นั่นคือ ไม่ว่าจะในพื้นที่ความเชื่อของชาวมอแกนที่จัดสรรให้ “พื้นที่ชีวิต” ขอบผู้หญิงแคบกว่าผู้ชาย หรือกรอบการแบ่งงานกันทำทางเพศภายในครอบครัวที่พยายามจะจำกัดอาณาบริเวณให้แก่พวกเธอก็ตาม ซึ่งกล่าวได้ว่า กรอบเหล่านั้นมิได้ไม่ได้รัดตรึงตัวเธอไว้กับบทบาททางเพศที่กำหนดให้เธออยู่กับ “บ้าน” เพื่อทำบทบาทตามที่สังคมคาดหวังแต่เพียงอย่างเดียว เพราะพวกเธอยังมีอิสระที่เลือกไปทำงานต่างถิ่นที่อยู่ โดยไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลังและเลือกที่จะซึมซับรับเอา

“ความรู้” บางอย่างได้เช่นกัน แต่ดูเหมือนว่า การมาเยือนของสินามิในวันนั้นได้ดึงให้พวกเธอต้องกลับคืนสู่ “พื้นที่บ้าน” เพราะว่า “สินามิ” ได้พรากเอา “ความอิสระ” ที่เธอเคยมีและหยิบใช้ได้ตามความพึงพอใจของเธอไปพร้อมๆ กับการได้หยิบยื่นพันธนาการแห่ง “ความเป็นแม่ที่ดี” ให้แก่เธอ โดยที่เธอเองก็ได้คาดคิดว่า “ชีวิตทางสังคม” ที่เธอเคยมีความสุขใน “พื้นที่สาธารณะ” นั้นจะสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็วฉับพลันเช่นนี้

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า แม้ว่า ภาวะความทุกข์” ที่ก่อตัวขึ้นใหม่หลังการสูญเสียพ่อแม่จากคลื่นสินามินั้นจะมีที่มาที่แตกต่างกัน แต่ “ที่มา” เหล่านั้นล้วนแล้วแต่บ่งบอกว่า “พื้นที่ชีวิต” ที่เคยมีเพียงเส้นแบ่งเส้นบางๆ กันกลางระหว่าง “พื้นที่สาธารณะ” กับ “พื้นที่ในบ้าน” นั้นเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะ “พื้นที่ชีวิต” ในโลกสาธารณะ” ที่เชื่อมโยงอยู่กับ “ความเป็นลูกสาวผู้นำพิธีกรรม” และ “ความเป็นลูกสาว” นั้นได้หายไปพร้อมกับการเสียชีวิตของพ่อของเธอด้วย ทั้งนี้แม้ว่าจะมี “โครงการช่วยเหลือและฟื้นฟูชีวิต” ของบางองค์กรพยายามสร้าง “พื้นที่สาธารณะ” ขึ้นมาใหม่ซึ่งทำให้พวกเธอได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตกับผู้อื่นในพื้นที่ยื่นๆ ก็ตาม แต่พวกเธอก็ยืนยันว่า ไม่เหมือนเช่นที่ผ่านมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “พื้นที่สาธารณะ” ดังกล่าวไม่ได้เข้าไปจัดปรับความสัมพันธ์หญิงชายภายในครอบครัวหรือแบ่งเบาภาระที่เป็นผลจากการแบ่งงานกันทำทางเพศภายในครอบครัวแต่อย่างใดก็อาจเป็นไปได้ ซึ่งอาจหมายความว่า ความทุกข์ที่วางอยู่บนความสัมพันธ์ทางเพศ/เพศภาวะภายในครอบครัวนั้นยังคงเป็นทุกข์ที่ยังคงไร้การเหลียวแล

4.6 ตอบคำถาม จริงหรือ นี่คือ “ความทุกข์ที่ไม่อยากพูดถึง ?? ”

ตอนต้นของบทนี้ ฉันได้ระบุไว้ว่า สาระสำคัญของบทนี้ คือ ต้องการวิเคราะห์ให้เห็นว่า ตำแหน่งแห่งที่ตรงชายขอบในพหุมิติ เป็นเงื่อนไขอย่างไรต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงมอแกนเหล่านี้ และจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงกล่าวได้ว่า “ความทุกข์ทางสังคม” ที่เชื่อมโยงกับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมในฐานะ “คนชายขอบในพหุมิติ” โดยเฉพาะ “ความเป็นชาวเล” ที่ไร้ค่า ซึ่งก่อตัวและดำรงอยู่มาก่อน “สินามิ” มิได้ถูกพัดหายไปกับความแรงของคลื่นสินามิแต่อย่างใด นั่นคือ แม้แต่วินาทีแห่งการหนีตาย “ค่าความเป็นคน” ของพวกเธอมิได้หวนคืนกลับมาดังเช่นที่หลายๆ คนถูกทำให้เชื่อว่า ความเป็นเพื่อนมนุษย์จะกลับคืนมา นอกจากนี้แล้วฉันยังพบว่า “เครื่องมือ” ภายใต้อปฏิบัติการของรัฐไทยซึ่งกำหนดบทบาท “ผู้บรรเทาสาธารณภัย” หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ผู้บรรเทาทุกข์” นั้นทั้ง “ทีมกู้ภัย/กู้ชีพ” ในนามของความเชี่ยวชาญด้านสาธารณภัย และ “ทีมจัดการศพ” ในกรอบนิติวิทยาศาสตร์นั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้ “ภาวะความทุกข์” ที่พวกเธอเผชิญมาก่อนเกิดสินามิและผลจากการกระทำของคลื่นสินามิจะถูกขยายอาณาเขตอีกครั้ง

และเมืองสาที่เพิ่มขึ้น ด้วยเครื่องมือที่รัฐไทยเรียกว่า “บรรพเทศาธารณภัย” เพราะ “เครื่องมือดังกล่าว” แฝงไปด้วยความคิดความเชื่อที่ว่าด้วยชายเป็นใหญ่แทบทั้งสิ้น

ฉันคิดว่า นี่คือ คำตอบส่วนหนึ่งที่ตอบสมมติของฉันที่เกริ่นไว้ตอนต้นของบทนี้ว่า ความทุกข์ของผู้หญิงมอแกนเหล่านี้เป็น “ความทุกข์ที่ไม่อยากพูดถึงจริงหรือ? หรือว่ามีเงื่อนไขทางสังคมอะไรที่ทำให้เรื่องราวเหล่านี้เป็น “เรื่องที่ยากไม่พูดถึง” ซึ่งข้อสรุปของฉันก็คือ ปฏิบัติการต่างๆ ของรัฐในฐานะตัวแทนการสืบทอดระบบสังคมวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ได้ทำให้เรื่องราวความรู้สึกเหล่านี้กลายเป็น “เรื่องราวที่ไม่ควรพูดถึง” ทั้งในฐานะรัฐและระดับปัจเจก ดังนั้นเรื่องราวเหล่านี้จึงถูกทำให้ดูราวกับว่าเป็น “เรื่อง “ธรรมชาติ” ที่ผู้หญิงทุกคนต้องเผชิญอยู่แล้ว” ดังนั้นนักสตรีนิยมจำนวนหนึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่า นอกจาก “มองไม่เห็นผู้หญิงชายขอบ” แล้ว เรื่องราวที่ผู้หญิงเผชิญซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของความขัดแย้งเชิงอารมณ์ความรู้สึกก็ถูกทำให้เป็น “เรื่องที่ไม่เห็น” ด้วยเช่นกันซึ่งถูกกลบทับด้วยปฏิบัติการภายใต้สิ่งที่รัฐเรียกว่า “การบรรพเทศาธารณภัย”